129 GLASILO ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

julij 2026

SVOBODNA BESEDA

UPOR. ZMAGA. SVOBODA.

9 772463 821805

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

KOLUMNA

Martin Premk

Duh fašizma uide iz steklenice

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen

Šalom, Palestina

STRAN 5

NAŠ POGOVOR

Pater Bogdan Knavs

»Graditi na naši različnosti«

STRAN 8

SREČANJE OB DNEVU BORCA

Sporočilo enotnosti in miru

V Rekreacijskem centru Mostec v Ljubljani je 3. julija 2026 potekalo tradicionalno srečanje ob dnevu borca, ki ga je pripravila Zveza združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana. Prireditev je tudi letos združila številne članice in člane borčevskih organizacij, predstavnike veteranskih in domoljubnih organizacij ter goste, ki ohranjajo spoštovanje do vrednot narodnoosvobodilnega boja.

Navzoče je pozdravil župan mestne občine Ljubljana Zoran Janković. Poudaril je pomen ohranjanja zgodovinskega spomina in vrednot, na katerih sta bila zgrajena svoboda in mir.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

Tradicionalno srečanje v Mostecu v Ljubljani

AKTUALNO

Kuga v 21. stoletju na Slovenskem

Dr. Maca Jogan

Ne bom pisala o bolezni, ki je morila po ozemlju današnje Slovenije pred stoletji in na katero nas spominjajo kužna znamenja. Na kratko bom spregovorila o sodobni kugi, ki pa ima že tudi stoletne korenine. Gre namreč za »družbeno bolezen«, kot jo je odkrila in tudi poimenovala Katoliška cerkev – preprosto, to so »socialistične ideje« (ali kar »komunistične«), ki so se zlasti od sredine 19. stoletja širile po Evropi in so bile nevarne tudi za deželo Kranjsko v takratni Avstro-ogrski monarhiji. Modri možje so že tedaj svarili pred širjenjem »blodnih idej«, s katerimi so »svoboduharji« hoteli po »nenaravni poti« reševati socialno oziroma delavsko vprašanje in ki so zahtevali, da država poskrbi za pravičnejšo delitev skupno ustvarjenega bogastva, za večjo enakost med ljudmi. To pa so bile že izrazito brezbožne in »nenravne« (nemoralne) zahteve, zato je Katoliška cerkev (KC) kot eden od treh glavnih stebrov družbenega reda začela odločen boj zoper to bolezen.

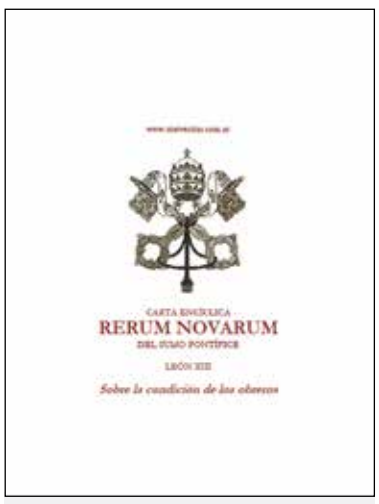

Rerum novarum

Temelj za boj zoper to novodobno »kugo« je postavil papež Leon XIII. z encikliko *Rerum novarum* (1891), ki velja kot neminljiva spodbuda za praktično delovanje Katoliške cerkve. V njej so socializmu in socialistom pripisane same slabe in nesprejemljive lastnosti, med drugim: da socializem z odpravo zasebne lastnine ruši red in je nepravičen do gospodarjev; da je enakost »prazno stremljenje« in »nesmiselna«; da je razredni boj »ugonabljanje življenjske sreče«; da socialisti »razdirajo družine«; da so »nevarni«, ker hočejo »državno skrbstvo« in dobrodelnost po javnih zakonih; da človek brez vere ni krščanski človek, je »pogan«, pohlepen, nagnjen k pokvarjenosti in »zmotnim predstavam«; da se socialisti združujejo z »nepoštenimi nameni, ženeta jih zavist in sovraštvo«; da socializem vodi v »sužnost državljanov«, socialisti pa so nosilci »neznosnega nasilja«.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

Gaza

Dr. Nevenka Troha,
zgodovinarka

Dva milijona ljudi in od tam ni izhoda. Tam si ujet na tem majhnem koščku zemlje.
(Izjava zdravnika Toma Potokarja, 3. junij 2026)

Naj za boljše razumevanje delovanja izraelskih oblasti, »prijateljev« sedanje slovenske vlade, v Gazi najprej navedem nekaj primerjalnih podatkov. Na območju današnje Republike Slovenije je leta 1941 živelo kakšnih milijon in pol prebivalcev, v veliki večini Slovencev. Po podatkih popisa Inštituta za novejšo zgodovino je med drugo svetovno vojno in v mesecih po njej (april 1941–januar 1946) življenje izgubilo malo več kot sto tisoč njenih prebivalcev. Popis je zajel vse žrtve, ki so tu imele stalno bivališče, tako vojake kot civiliste vseh vpletenih strani, med njimi tudi internirance, talce, žrtve bombardiranja, prisilno mobilizirane v okupatorske vojske ... in usmrčene po koncu vojne. Skratka vse, ki so v teh štirih letih in pol umrli nasilne smrti.

Gaza je oktobra 2023 imela nekaj več prebivalcev kot današnja Slovenija, približno dva milijona in dvesto tisoč. V akciji, ki so jo pripadniki Hamasa izvedli 7. in 8. oktobra 2023, je bilo ubitih kakšnih 1200 ljudi, 250 ljudi pa je Hamas zajel za talce. Izrael je nato v Gazi od oktobra 2023 do danes, julija 2026, ubil več kot 73.000 ljudi, več kot 173.000 je poškodovanih. Med ubitimi je več kot 21.000 otrok in poškodovanih več kot 44.500. Do decembra 2025, ko so zbrani podatki tudi o spolu ubitih, so ubili 38.000 žensk. Samo ubitih otrok je tako malo manj, kot je npr. vseh prebivalcev Novega mesta. In tam mrtvi niso posledica medsebojnih spopadov in večplastnega dogajanja kot med drugo svetovno vojno v Sloveniji, ampak gre za v veliki večini neoborožene Palestince. Ob Gazi obstajata Zahodni breg in Libanon, kjer je bilo od marca do danes ubitih od 3700 do 4300 ljudi, med njimi najmanj 247 otrok.

Neodvisna preiskovalna komisija OZN je v poročilu junija 2026 navedla, da gre v Gazi za vojne zločine, zločine proti človečnosti in za genocidna dejanja nad palestinskimi otroki. Ločeno so obsodili tudi hude zlorabe palestinskih civilistov, ki naj bi jih v Gazi zagrešil Hamas.

Okupatorji so med drugo svetovno vojno v Sloveniji požgali ali drugače uničili številne vasi, nekateri kraji, zlasti Maribor, so bili močno bombardirani. Uničenje je bilo veliko, a neprimerljivo z sedanjim uničenjem celotne Gaze.

O tem, kakšne so tam razmere, imamo več kot verodostojne izjave ljudi, ki so bili tam, med drugim zdravnika slovenskega rodu, specialista za zdravljenje opeklin Toma Potokarja. Maja 2026 je v intervjuju v podkastu Aidea govoril o svojih izkušnjah na raznih svetovnih bojiščih in med drugim izjavil: »Gaza se razlikuje od vseh drugih krajev, kjer sem bil … Dva milijona ljudi in od tam ni izhoda. Tam si ujet na tem majhnem koščku zemlje. (Gaza) zdaj praktično ne obstaja več, je v bistvu ruševina. /…/ Evropska bolnišnica v Gazi. Grozljive rane. To naredijo eksplozivi visoke moči v gosto naseljenem urbanem okolju. Ljudi raztrgajo. Milijon ljudi je stradalo. Videti je, kot da bi padla atomska bomba. Potrebna bodo desetletja, da se obnovi.«

Pierbattista Pizzaballa, katoliški kardinal in od novembra 2020 latinski patriarh Jeruzalema, je bil v Gazi od začetka spopadov štirikrat, nazadnje 22. junija letos. V pogovoru z urednikom italijanske geopolitične revije Limes Luciom Caracciolom 29. junija 2026 v Bergamu je med drugim izjavil, da bi on na svojem položaju moral ostati nevtralen, a po vsem, kar je videl, tega ne zmore: »Imel sem priložnost, da sem Gazo prešel v celoti, od juga do severa. To je katastrofa. Imamo celotna mesta, ki več ne obstajajo, so izravnana v dobesednem pomenu besede. Med njimi je Rafa. Rafe ni več. Tam je bilo več sto tisoč ljudi. In ko vstopiš, te prizadenejo različne stvari. A najbolj me je prizadelo, ker se moraš gibati po naključnih poteh med šotori. Zgradb ni več. Ponekod sicer obstajajo posamezne zgradbe, le redke so cele, skoraj vse so razdejane ali poškodovane. Ljudje živijo v šotorih, dobesedno sredi kanalizacije. Druga stvar, ki je podobe ne prikazujejo, je smrad. To je zadeva, o kateri se le malo govori. Ena največjih nadlog v tem trenutku so miši, ki grizejo zlasti otroke. /…/ Povsod je polno otrok, ki se igrajo med ruševinami. Otroci so pač otroci. Šole so uničene. Obstaja nekaj tistih, ki jih vodijo prostovoljci.«

In kaj o tem menijo sedanje slovenske oblasti? Njihovo delovanje je zelo dobro opredelil Matej Grošelj v članku z naslovom Ujetnik Izraela v Večeru 13. julija 2026. V njem je med drugim zapisal:

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Gaza

»Prelomne odločitve političnega vrha so sramotne tudi z vidika mednarodnega ugleda Slovenije, ki se je v fanatičnem slogu postavila na stran agresorja, ki v Gazi vsem na očeh izvaja genocid.« To ni samo politično vprašanje, ampak »predvsem vprašanje človečnosti, empatije, sočutja«.

Zunanji minister Tone Kajzer je bil 10. julija na obisku pri svojem nemškem kolegu Johannu Wadephulu. Na tiskovni konferenci je Wadephul med drugimi temami pogovora tudi izjavil, da sta obe državi zavezani Izraelu, ki ga pozivata k spoštovanju mednarodnega prava, ki velja tudi za Izrael in ga je treba spoštovati. Prepovedano naj bi bilo vsako nasilje nad prebivalci Zahodnega brega, omenjal je plodne pogovore med Izraelom in Libanonom in ocenil, da so le napredovali glede dostopa humanitarne pomoči v Gazo. Kajzer pa je, kot je poročala dopisnica RTVS iz Berlina Maja Derčar, izjavil, da je nova vlada odprla dialog z Izraelom, da ne verjame v sankcije, da se zaveda kompleksnosti situacije in da želimo vplivati, kolikor pač imamo vzvodov za vplivanje. V sicer dokaj obsežnem poročilu o obisku, ki ga najdemo na uradni spletni strani Gov.si, o Izraelu in Palestini ni niti besedice.

Med drugo svetovno vojno so si okupacijski režimi – nemški, italijanski, madžarski in režim ustaške Hrvaške – med seboj razdelili slovensko ozemlje in Slovence tudi z uporabo genocidnih metod kot narod obsodili na smrt. Naj samo spomnim na znani Hitlerjev stavek »Napravite mi to deželo spet nemško!«, kot je naročil šefu civilne uprave Štajerske dr. Uiberreitherju ob predaji uprave 7. aprila 1941. Tudi zaradi te naše zgodovine bi morali biti Slovenci še posebej občutljivi za poskus izbrisa Palestincev z ozemlja Gaze in tudi Zahodnega brega. Žal pa vladajoča koalicija ne priznava niti odločilne vloge slovenskega narodnoosvobodilnega boja pri zmagi nad okupatorjem in s tem ohranitvi obstoja Slovencev kot naroda niti genocida, ki ga izraelske oblasti izvajajo v Gazi.

A tiščanje glave v pesek ne pomaga. Ob vsem medijskem spremljanju dogajanja v Gazi nihče med nami ne bo mogel reči, kot so ob koncu vojne zatrjevali v Nemčiji, da niso vedeli. Nihče.

Na poteh resnice in spomina

Ob obalah Medije pod Čebinovo skalo
partizanske zgodovine ponosno je mesto.
Potomcev borcev Kisovec sploh nima nas malo,
branimo spomin na resnico teptano prečesto.

Domoljubje in resnica sta naše orožje edino,
v srcih nosimo ljubezen do svobodne domovine.
Pogumno mladim izročamo vrednote vse vaše,
odločni, da živi spomin na svetle čase zgodovine.

Po stezah borcev slavnih vodi nas Artnak pogosto,
čez hribe, doline, kjer odmeva partizanska pesem.
Vsak korak v spomin zaživi, vsak pohod ima pravo mesto,
v zgodbi o pogumu ga kajuhovci v srcih nosimo zvesto.

Flis nas vodi še dlje, čez meje bratstva starega,
po krajih, kjer je junaštvo združilo narode v boju.
V družbi prijateljev, iskalcev enotnosti in dobrega,
branimo resnico v težkih časih za ohranitev miru.

Zato vabimo vse, ki srce jim za pravičnost bije,
naj stopijo z nami po poteh, kjer so borci hodili,
naj resnica o junaštvu spet zaživi, zasije
v spominu in dejanjih, za prihodnje rodove.

Soka Kovačevič

Topli in jasni

Topli in jasni in tihi
so dnevi, grozdje zori,
joj, med brajdami, med brajdami
že listje žari.
Neko gotovo, nestalno
čustvo — v jasnini svetli tej;
potnik, kaj se ustavljaš
v tem zraku, svetlem in jasnem?
Pojdi naprej!

Srečko Kosovel

NADALJEVANJE S STRANI 1

Kuga v 21. stoletju na Slovenskem

Tem slabšalnim oznakam socializma oziroma komunizma so bile pred drugo svetovno vojno v pomembnih papeških okrožnicah dodane še nove, kot so: socializem je nasproten krščanski resnici, je zmota, povzroča »kvar duš«, ne more brez nasilja; dober katoličan ne more biti pravi socialist (1931); brezbožni komunizem je najstrašnejša grožnja človeštvu, zlasti brezverska vzgoja; je skrajno »zločest«; »smrtonosna kuga«, zmotna ideja o odrešenju ubogih; zanikuje človeško dostojanstvo; brez božje ideje so ljudje »otroci teme«, moralno pokvarjeni; komunizem je nosilec teme (1937).

In vse te lastnosti naj bi se uresničevale v socialističnih oziroma komunističnih državah po oktobrski revoluciji, zlasti po drugi svetovni vojni, zoper kar se je Katoliška cerkev bolj ali manj odkrito borila ves čas do zloma (realnega) socializma v Evropi, ki ga simbolizira padec berlinskega zidu. Bojazen, da bi se »komunistični totalitarizem« kljub porazu v nekaterih delih še pojavljal, je ob koncu 20. stoletja spodbudila vodstvo Katoliške cerkve k pripravi celovite strategije za odpravljanje negativnih posledic različnih vrst socializma, modernizma in sekularizacije ter za zdravljenje sodobnih (»odtujenih« in »nemoralnih«) družb.

To vlogo je v položaju nezmotljivega tvorca opravil papež Janez Pavel II., ki je ob stoletnici okrožnice Leona XIII. v okrožnici *Centesimus annus* (1991) razkril »zlo rešitve« socialnega vprašanja s socializmom v 20. stoletju ter prilagodil družbeni nauk tako, da bi Cerkev v spremenjenih razmerah lahko delovala kot »luč narodov« tudi v tretjem tisočletju. Med drugim je v tej okrožnici poudarjeno, da se Cerkev zavzema za oblikovanje demokratičnih družb, ker odpravljajo trpljenje ljudi pod komunizmom (»sistemskim zlom«), ki je uresničeval »ideologijo sovraštva« in razredni boj, človeka pa oropal »njegovih božjih temeljev«; nasprotno temu Cerkev podpira ustvarjanje »pravega napredka«, ki temelji na naravnem pravu in pravici do zasebne lastnine, zagovarja

Papež Leon XIII. je leta 1891 razglasil encikliko Rerum novarum (O novih stvareh).

složnost med razredi in človeka, ki kot »oseba« deluje svobodno, moralno »samostojno« glede na najvišje skupno moralno dobro, kar je Bog; posebej je zapovedano, da se v dialogu kristjan ne odpove svoji resnici (kot jo uči vera).

Takšna navodila za praktično ravnanje vernih ljudi delujejo v nasprotju s složnostjo, saj v odnosu do »drugače mislečih« ne učinkujejo povezovalno, temveč s strogo zamejeno svobodo posameznikov prispevajo k izključevanju, razcepljanju in razkroju družbene skupnosti. Kljub tem negativnim ideološkim in političnim usmeritvam, ki so v bistvu totalitarističnega katolicizma, je Janez Pavel II. ključno vlogo posodobljenega družbenega nauka Cerkve opravičil s trditvijo, da je ta nauk »neideološki«, torej čist, brez posebnih političnih interesov, ki so jih po njegovem prepričanju vsebovale vse druge brezbožne razlage.

Renesansa krajevne Cerkve v Sloveniji poteka v okviru te strategije za tretje tisočletje, ki jo za slovenski prostor podrobno dopolnjuje strategija za 21. stoletje, predstavljena v sklepnem dokumentu Plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem (Izberi življenje, 2002). Tako čvrsti idejni temelji (z družbenim naukom obogatena vera), ki jih varuje tudi z denacionalizacijo pridobljena gospodarska moč, Cerkvi in njenemu organizacijskemu žilju omogočajo stalno izničevanje, zasramovanje in zavračanje vsega, kar je kakor koli povezano s socializmom.

Če upoštevamo leto 1891, ko je izšla enciklika papeža Leona XIII., po kateri se je krajevna slovenska Cerkev dosledno ravnala doslej, je v skupnem času 135 let bila le v tretjini tega časa (45 let) v zgodnjem socializmu izključena iz javnega delovanja in omejena na zasebni prostor (družino). Za to krajšo dobo pa je veljalo, da do »komunizma ne bi smelo priti« (kot je poudaril Anton Stres pred tridesetimi leti, na str. 6 v knjižici Demokracija in volitve); ker pa je do tega prišlo, se od vzpostavitve samostojne države »demokratizacija« slovenske družbe poskuša uresničevati preko Cerkvi naklonjenih strank z odločnim zagovarjanjem privatizacije vseh skupnostnih javnih sistemov (zdravstva, šolstva, socialne varnosti) in poskusi repatriarhalizacije. S takšno idejno in politično prokapitalistično, neoliberalno usmeritvijo (ki naj bi bila »neideološka«), Cerkev na Slovenskem dejansko deluje naklonjeno ozki plasti bogatih in (prikrito) neprijazno do večine prebivalstva, posebej do žensk (nižjih družbenih plasti) in njihovih pravic do avtonomije.

Kot žrtev »komunizma« je Katoliška cerkev v samostojni državi eden od nosilcev boja zoper socialistično »blodno mišljenje« in s socializmom vzpostavljeno socialno državo. Sestavine usmeritve zoper to »kugo« so bile navzoče tudi v letošnji predvolilni kampanji, za njeno uresničevanje pa skrbi vladajoča koalicija v d ržavnem zboru. Gotovo ni naključje, da je poslanec NSi (Žan Mahnič) v razpravi o predlogu intervencijskega zakona (v Tedniku na TV Slovenija, 11. 5. 2026) med drugim odločno povedal, da je cilj tega zakona, da bo »uničil monopol socialističnega mišljenja«.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Sporočilo enotnosti in miru

Kulturni program je prispeval k slovesnemu razpoloženju, slavnostni govornik Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije, pa je v svojem nagovoru poudaril pomen poguma, solidarnosti in odpora proti okupatorju ter odgovornost sedanjih generacij, da te vrednote ohranjajo tudi dandanes. Opozoril je na skrb vzbujajočo krepitev skrajnih ideologij, zgodovinskega revizionizma ter novih oblik fašizma in nacizma v Evropi in svetu. Poudaril je, da se fašizem danes ne pojavlja več nujno v enaki podobi kakor pred desetletji, temveč se kaže v širjenju sovraštva, nestrpnosti in izključevanja, zanikanju zgodovinskih dejstev ter napadih na človekove pravice in demokratične vrednote. Dolžnost vseh, ki spoštujejo dediščino narodnoosvobodilnega boja, je, da odločno nasprotujemo vsakršnim sodobnim oblikam fašizma, nacizma, rasizma, protisemitizma in drugim oblikam diskriminacije. Spomin na boj slovenskega naroda proti okupatorju ni le zgodovinska obveza, temveč tudi pomemben opomin, da mir, svoboda in demokracija niso samoumevni ter da jih je treba nenehno varovati in utrjevati.

Srečanje v Mostecu je znova potrdilo, da dan borca ostaja pomembna priložnost za ohranjanje zgodovinskega spomina, medgeneracijsko povezovanje in utrjevanje vrednot, ki so vodile slovenski narod v boju za svobodo. Udeleženke in udeleženci so s svojo prisotnostjo izrazili spoštovanje do vseh, ki so se v času narodnoosvobodilnega boja uprli okupatorju, hkrati pa jasno sporočili, da imajo vrednote miru, solidarnosti, človekovega dostojanstva in protifašizma tudi danes pomembno mesto v slovenski družbi. Tradicionalno srečanje se je končalo s prijetnim tovariškim druženjem, izmenjavo spominov in krepitvijo vezi med generacijami, ki jih povezuje skupna zavezanost vrednotam narodnoosvobodilnega boja, ter odgovornosti za prihodnost demokratične in miroljubne Slovenije.

Manja Konkolič

DRŽAVNA PROSLAVA OB DNEVU DRŽAVNOSTI

35 let samostojne Slovenije

Na spominski slovesnosti so bili tudi borci s praporom z rdečo zvezdo.

Na predvečer dneva državnosti, 24. junija, se je predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije **Marijan Križman** skupaj s predstavniki zveze udeležil osrednje državne proslave na Trgu republike v Ljubljani.

Pred začetkom slovesnosti je prišlo do zapleta. Organizator je sprva odločil, da lahko na državni proslavi sodelujejo le zastavonoše in praporščaki s prapori oziroma drogovi, opremljenimi z državnim grbom. Ker imajo prapori Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije na vrhu peterokrako zvezdo, zveza vabila za sodelovanje praporščakov na državni proslavi sprva ni prejela. Po odzivih javnosti in dodatnih usklajevanjih je bilo stališče organizatorja spremenjeno, Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije pa je naknadno prejela uradno vabilo za udeležbo na državni proslavi. Na njej smo nato sodelovali s svojimi praporščaki in prapori organizacije ter dostojno počastili praznik Republike Slovenije.

Državni prazniki pripadajo vsem državljankam in državljanom ter vsem organizacijam, ki ohranjajo spomin na pomembna obdobja slovenske zgodovine. Različni zgodovinski simboli so del naše preteklosti in jih ni mogoče izbrisati iz zgodovinskega spomina. Prav spoštovanje zgodovinskih dejstev, dialog in medsebojna strpnost so temelj demokratične družbe.

Prisotne je nagovorila predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar**. V svojem govoru je poudarila, da je Slovenija v petintridesetih letih samostojnosti dokazala sposobnost razvijanja, sodelovanja in uspešnega vključevanja v mednarodno skupnost. Posebej je poudarila pomen demokracije, spoštovanja različnosti, medsebojnega zaupanja in dialoga kot temeljev uspešne družbe. Opozorila je, da lahko le povezana skupnost odgovorno odgovarja na izzive sedanjosti in prihodnosti ter ohranja vrednote, na temelju katerih je nastala slovenska država.

Slavnostni nagovor je imel tudi predsednik Vlade Republike Slovenije, ki je spregovoril o pomenu državnosti, razvoju Slovenije in izzivih, s katerimi se država spopriema danes.

Za člane Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije ima dan državnosti poseben pomen. Nastanek samostojne Slovenije razumemo kot pomemben zgodovinski dosežek slovenskega naroda, ki ga ni mogoče ločiti od predhodnih obdobij naše zgodovine. Narodnoosvobodilni boj je utrdil narodno zavest, ohranil slovenski narod v najtežjih časih ter postavil pomembne temelje za razvoj slovenske državnosti. Zato tudi danes ohranjamo spoštljiv odnos tako do vrednot narodnoosvobodilnega boja kot do osamosvojitve Slovenije, saj sta obe obdobji pomembna mejnika na poti slovenskega naroda. Ob državnem prazniku se s hvaležnostjo spominjamo vseh, ki so v različnih zgodovinskih obdobjih pripomogli k svobodi, miru in razvoju naše domovine. Hkrati se zavedamo odgovornosti sedanjih generacij, da ohranjajo demokratične vrednote, spoštujejo zgodovinska dejstva ter gradijo družbo dialoga, solidarnosti in medsebojnega spoštovanja.

Slavnostna govornica dr. Nataša Pirc Musar

Manja Konkolič, foto: MMC

SPOROČILA

Čestitka ob prazniku

Spoštovane članice in člani ZZB NOB Slovenije, drage tovarišice in tovariši, ob dnevu državnosti Republike Slovenije vam izrekamo iskrene čestitke in globoko spoštovanje.

Ta praznik je tudi priložnost, da se s hvaležnostjo spomnimo veličastne dediščine slovenskega partizanstva in narodnoosvobodilnega boja, ki je v najtežjih časih ohranil narod, svobodoljubno tradicijo in pravico slovenskega naroda do samoodločbe. Pogum partizank in partizanov, njihova neomajna vera v svobodo ter pripravljenost na žrtve so postavili trdne temelje, na katerih je pozneje dozorela pot do samostojne slovenske države.

Vrednote, za katere so se borili borci v narodnoosvobodilnem boju – svoboda, solidarnost, tovarištvo, pravičnost in odpor proti fašizmu in nacizmu – ostajajo trajen navdih in moralni kompas naše družbe. Naj nas dan državnosti navdaja s ponosom na našo zgodovino in z zavedanjem, da je svoboda dragocena dediščina, ki jo moramo tudi danes negovati in braniti.

Naj živi svobodna Slovenija!

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Duh fašizma uide iz steklenice

Dogodek, ki se je zgodil pred enainštiridesetimi leti na nemškem vojaškem pokopališču, nekateri označujejo za dan, ko se je začel zgodovinski revizionizem oziroma se je javno dovolil obstoj fašizma in nacizma v današnjem času. V takratni Zahodni Nemčiji sta ob obletnici konca druge svetovne vojne 5. maja 1985 takratni ameriški predsednik Ronald Reagan in nemški kancler Helmut Kohl obiskala vojaško pokopališče v Bitburgu, dobro vedoč, da so tam pokopani tudi vojaki nacističnega Waffen SS, elitnih enot nacistične stranke. Dogodek je sprožil močno nasprotovanje žrtev nacizma in fašizma, ameriška pankovska skupina Ramones je celo posnela pesem Bonzo goes to Bitburg, v kateri obsoja početje ameriškega predsednika. Ta je svoje početje opravičeval z besedami, da »so bili ti mladi fantje tudi žrtve nacizma, prav tako kot žrtve v koncentracijskih taboriščih«.

Te besede so pomenile, da so zločinci enaki svojim žrtvam, ta dogodek pa, da se Zahod odreka temeljem zmage nad nacizmom in fašizmom, na katerih je bil zgrajen svet po drugi svetovni vojni. Ta poklon nacističnim SS-ovcem se je sicer zgodil v času hladne vojne in je bil posredno namenjen tudi poniževanju Sovjetske zveze, ki je največ prispevala k zmagi nad nacizmom in fašizmom. Vendar je to priznanje dalo zalet tudi vsem neonacističnim in neofašističnim skupinam in strankam, ki so po koncu druge svetovne vojne še vedno delovale v »demokratični« zahodni Evropi. Po propadu socializma so seveda zagon dobile tudi neonacistične in neofašistične skupine in stranke po vzhodni Evropi, ki so se in se še rade navezujejo na izdajalske vojske in milice, ki so med drugo svetovno vojno služile nacistom, največkrat kot del nacističnega SS.

Fašizem in nacizem sta že pred desetletji spet začela dvigovati glavo in dejstvo je, da sta znova prisotna, čeprav spremenjena in preoblikovana. A glavne značilnosti fašizma in nacizma ostajajo enake: zagovarjanje nasilja, ustrahovanje, sovraštvo, laži, večvrednostne sodbe, iskanje sovražnika, kult voditelja in poveličevanje fašistične in nacistične preteklosti. Za razliko od fašistov in nacistov izpred druge svetovne vojne pa novodobni nacisti in fašisti vendarle delujejo v okviru demokratične družbe in sebe nočejo naravnost razglasiti za fašiste in naciste, temveč se raje nazivajo z domoljubi in »žlahtnimi« desničarji. Vsi so tudi desničarski populisti, kar so bili v svoji osnovi vsi nacisti in fašisti v zgodovini, tudi potem ko so s svojimi režimi prevzeli oblast. Za vsa vprašanja so vedno ponujali le »močno roko« in preproste odgovore, znanost, razum in dejstva nacistov in fašistov nikoli niso zanimali.

> *Fašizem in nacizem sta že pred desetletji spet začela dvigovati glavo in dejstvo je, da sta znova prisotna, čeprav spremenjena in preoblikovana.*

Fašizem in nacizem sta zanikanje vsakršnega načela razumske razprave. Z fašistom in nacistom nikoli ni mogoča poštena ustvarjalna razprava, temelječa na dejstvih. Glede na raven razprave v našem državnem zboru, kjer dejstva in poštena razprava že dolgo nimajo prave veljave, bi lahko rekli, da tudi tu sedi kar nekaj nacistov in fašistov, ki bodo sebe seveda imenovali »žlahtni« desničarji in domoljubi. Znova smo videli tudi paradiranje skrajnih desničarjev in neonacistov po ljubljanskih ulicah, ki je bilo pripravljeno v povezavi z »najbolj pošteno« slovensko stranko. To izzivanje po ljubljanskih ulicah se je seveda čisto po naključju ujemalo z dnem, ko so člana »najbolj poštene« slovenske stranke v Evropskem parlamentu izključevali zaradi njegovih skrajnih sovražnih in nasilnih pogledov ter neprimernega obnašanja. Upajmo, da ta izključitev ni že zametek nove neonacistične stranke pri nas, ki bi v prihodnje nagovarjala volivce, seveda pod budnim očesom vodje »najbolj poštene« slovenske stranke.

Žal je tudi pri nas, čeprav smo za zmago nad nacizmom in fašizmom plačali visoko ceno s premnogimi žrtvami, duh fašizma že davno ušel iz steklenice. A če je bilo treba nekoč fašizem in nacizem premagati z vojaško silo, se je danes proti njemu treba drugače boriti in ga premagati. Najboljši način »premagovanja« je, da se ne dovoli, da možnosti za vzpon fašizma in nacizma sploh nastanejo, a tu smo žal že štirideset let prepozni. Vseeno se je treba proti fašizmu in nacizmu še naprej boriti s svobodo govora in izobraževanjem o zgodovini in zločinih nacizma in fašizma. Odprta razprava je najboljša obramba proti strupenim idejam, a kaj ko nacisti in fašisti niso sposobni upoštevanja dejstev in znanosti. Kljub temu je najmočnejše orožje še vedno resnica, ki jo je treba dosledno znova in znova ponavljati in ima to dobro lastnost, da ostaja resnica ne glede na vse laži. Cilj boja ni prepričati fašiste in naciste, ampak razumnim ljudem pokazati, kakšen je pravi obraz nacizma in fašizma, ki sta v zgodovini vedno povzročila sovraštvo, nasilje in smrt.

STARI LOG NA KOČEVSKEM

Marija Staniša: ZAKAJ?

Z vprašalnico, napisano z velikimi črkami med majhnimi pisanimi, se je **Marija Staniša** iz Starega Loga že večkrat obrnila na koga, ki bi ji znal razložiti, kdo in zakaj je zatajil resnico, povezano z delom vaščanov na krajevnem pokopališču. Nihče ji ni znal natančno razložiti, kaj se je dogajalo pred tridesetimi leti oziroma pet let po razglasitvi državne osamosvojitve 25. junija 1991, ko je slovenski narod stopil v krog suverenih narodov. Tedaj so se bolj kot kadar koli prej zavedali pomena svojega kraja, Starega Loga, majhne vasi med Dvorom in Kočevjem, ter z junaštvi osvobodilnega boja prepletene Kočevske. Bolelo jih je, ker so napisi na spomenikih obledeli; del, kjer na pokopališču počivajo talci, je prerasla trava; nekateri spomeniki so se skotalili v grmovje, čeprav je na njih še pisalo: *Hier ruhet in Gott* … Kamnita ograja se je rušila. Vse to je bil razlog, da so se vaščani Starega Loga sestali in se odločili, da bodo pokopališče obnovili.

Stari Log je fara postal leta 1509[1], Janko Jarc omenja, da so kraj najprej poselili Slovenci[2].

Počasi so se doseljevali kočevski Nemci. Pridno so si pridobivali pravice 'hausiererjev', krošnjarjev, prodajalcev od vrat do vrat, predvsem južnega sadja in pridelkov, ki jih na Kočevskem ni bilo. Prodajali so jih po Evropi.

Podoba nacionalsocializma jim je postala blizu kmalu po prvi svetovni vojni. Leta 1935 so Kočevsko preplavili številni uniformirani nacistični mladinci, nekatere skupine pa so se vtihotapile pod pretvezo zanimanja za narodne pesmi, noše in ohranjanje kulturne dediščine. Se bo podobno ponovilo po slovenski osamosvojitvi?

Stari Log je imel pred drugo svetovno vojno kakšnih 123 hišnih številk. Službeni list oziroma Bollettino Ufficiale poroča, da je bilo največ prebivalcev iz Starega Loga na spisku za izselitev 13. decembra 1941. Na primer: Alojzij Krisch in Maria Handler iz Starega Loga 1, Alojzij Kren iz Starega Loga 2, nato družine Kren, Hönigmann, Mauser, Samide, König, Eppich, Perz itd. *Bollettino Ufficiale per la provincia di Lubiana*, Službeni list za Ljubljansko pokrajino, je bil uradni list italijanskih (in pozneje nemških) okupacijskih oblasti med drugo svetovno vojno, ko je bila ustanovljena Provincia di Lubiana. Prebivalci sosednih krajev, kot so Novi Breg, Polom, Rigelj, Smuka, Grintavec, Visoka Gora in drugi, so bili na seznamu omenjenega Službenega lista že 3. decembra 1941.

Po sprejetju nemškega državljanstva na vlaku EWZ so morali ljudje počakati v čakalnici. Dr. Hermann Frensing navaja izjavo enega izmed preseljencev: »Skupaj smo nato odšli do pisarne DUT in se postavili v vrsto. Drug za drugim so preseljenci podpisali, ne da bi jim bili prej pojasnjeno, kaj podpisujejo. Pri podpisovanju je bilo poskrbljeno, da so si podpisi sledili nepretrgano brez vmesnih premorov, zato preseljenci nikakor niso mogli

Pogled na Stari log med obema vojnama

vpogledati v pogodbo. Prepričani so bili, da so s svojim podpisom potrdili le registracijo v vlaku. Šele kasneje je prišlo v javnost, da so s podpisom prepustili posest nad stavbami in zemljišči družbi DUT[3].« DUT, ustanovljen 3. novembra 1939, je bil nemški sklad za preselitev. Njegovi nalogi sta bili zagotavljanje finančne podpore preseljencem in dodeljevanje posojil. Teh kočevski Nemci v okupiranem Posavju in Obsotelju največkrat niso dobili. Po izselitvi leta 1945 od tam oziroma iz osvobojene Jugoslavije so iskali zatočišče v Avstriji, Nemčiji, ZDA in drugje po svetu.

Pokopališče v Starem Logu

Z mednarodnimi sporazumi so te države pomagale nemškim preseljencem.

*

A Stari Log jeseni 1941 ni ostal čisto prazen. Niso se vsi izselili in sledili navdušenju za *Heim ins Reich*. Okolica vasi in Kočevska v celoti sta znani po svojih hudih bolečinah, skrivnostih partizanskih bolnišnic, umikih, napadih in zmagah. Nista je obšli italijanska in nemška ofenziva. Del Starega Loga je bil večkrat požgan. Vselej pa je le ostalo nekaj hiš, nedotaknjeni vodnjaki, vaška mlaka in – pokopališče. V začetku so ga urejevali otroci iz šole, tudi sosedje. In se je tam spet vse zaraslo. Zato so se v krajevni skupnosti Stara Cerkev, kamor spada Stari Log, pet let po slovenski osamosvojitvi odločili za obnovo. Vsaka hiša naj bi prispevala 10.000 tolarjev. Prispevek vaščanov je 14. septembra 1996 znašal že 96.000 tolarjev in 320 nemških mark. Številni so sodelovali pri delu na pokopališču, tudi tisti, ki tam nimajo pokopanih svojcev. Na robu pokopališča leži 74 talcev, več borcev brez imena, na levi strani predniki odseljenih kočevskih Nemcev in spodaj ob robu sorodniki domačinov. »Se bo mar res pozabilo na to, da je tukaj umrlo veliko ljudi, da bi danes srečno živeli mi?« se je v pesmi v eni izmed kitic vprašala Marija Staniša. In pojasnila, zakaj krik s številnimi vprašanji.

»Še vedno ne razumem, zakaj je obnova pokopališča pri nas potekala tako v rokavicah. Ko smo zbirali sredstva za obnovo in prostovoljno delali, smo bili vaščani dobri, ko pa je v našo vas temeljni kamen za obelisk v spomin staroselcem prišel položit avstrijski deželni glavar, smo bili že odrinjeni. Za ta dogodek smo izvedeli šele zvečer iz televizijskih poročil.«

Tedaj nihče ni vedel, kako je koroški deželni glavar dr. Christof Zernatto razmišljal leta 1997, potem ko je bil 26. junija 1991 izvoljen za deželnega glavarja – ko je prišel v Stari Log. Dejal je, da so mu »posebej pomembni Staroavstrijci, ki so iz Koroške prišli na Kočevsko že pred stoletji«.[4] Seveda so bili vaščani, ki so urejali pokopališče, užaljeni. Opazili so, da se tako rekoč brez njihove vednosti postavlja obelisk. »Postavljali so ga tudi ponoči in prilučeh,« je povedala Marija Staniša, »da ne bi kdo kaj videl ali slišal.« ZAKAJ? To je bil tudi razlog, da se vaščani Starega Loga niso udeležili komemoracije na pokopališču ob dnevu mrtvih 25. oktobra 1997. »Zaprli smo se vase in samo opazovali.«

Najbrž niso vedeli, kaj je Zernatto malo pred tem govoril na Dunaju in kaj je bil prikrit motiv njegovega obiska. Po pisanju www.welt.de, za katerega je poročilo 16. oktobra 1997 napisal Carl Gustaf Ströhm, so prišli na dan pravi razlogi za postavljanje obeliska na pokopališču v Starem Logu in zanimanje koroškega deželnega glavarja za Slovenijo.

Na letni slovesnosti ob obletnici koroškega plebiscita leta 1920 (katerega obletnica se 10. oktobra na Koroškem praznuje kot najpomembnejši državni praznik) je deželni glavar Zernatto zahteval – tako navaja Carl Gustaf Ströhm – da Slovenija končno »prizna obstoj tako imenovane 'stare avstrijske' manjšine na svojem ozemlju in vrne premoženje pripadnikov te manjšine, ki so jih komunistični partizani leta 1945 brutalno in v nekaterih primerih krvavo izgnali. Zernatto, član Avstrijske ljudske stranke (ÖVP), ki na Koroškem ni zelo močna, ki je postal deželni glavar s pomočjo socialnih demokratov (da bi preprečili Haiderju, da bi prevzel to mesto), je Slovenijo pozval k razveljavitvi določb 'Antifašističnega sveta za narodno osvoboditev Jugoslavije', ki je leta 1945 Nemce in Avstrijce dejansko razglasil za izobčence in jim zasegel premoženje«. Zernatto je namignil, da bi lahko dežela Koroška pritisnila na avstrijsko zvezno vlado na Dunaju, da bi glasovala proti vstopu Slovenije v zahodnoevropske in atlantske integracije. V očeh slovenskih politikov je sicer dr. Christof Zernatto vsaj v začetku imel drugačno, prijazno podobo. Številni omenjenih grozenj niso poznali.

ZAKAJ, se je vseeno vprašala Marija Staniša, čeprav je nekoliko bolj od drugih poznala komaj razumljive zahrbtne poteze obeh 'nemških' društev. Tam, kjer je imela Slovenije pobudo za ta ali oni projekt, ga je prevzelo kočevarsko društvo in ga prikazalo kot rezultat svojih prizadevanj. Tako je bilo s 'preusmeritvijo' načrta Evropskega tabora študentov, ki naj bi leta 2001 uredili zaraščene brežine vaške luže – kala v Starem Logu. Čeprav so imeli že vsa dovoljenja, je predsednik Slovensko-kočevarskega društva Peter Kosler akcijo speljal drugam. Obnavljali so propadajoče cerkveno obzidje na Pugledu. Ohranjali so kulturno dediščino. »Vtihotapili so se,« bi dejal Hermann Ullmann in pomislil na 'nemška' društva v Sloveniji s podobnimi cilji leta 1935, ko so se posamezniki prav tako spraševali, ZAKAJ.

Svojo pesem končuje Marija Staniša - Mimica takole:

»Le mala peščica ljudi, ki tu še živi,
se trudi svojemu kraju in 'njim' vrniti lepši obraz.
A kaj ko ni nikomur več mar ne za njih ne za nas.
Le še dolga kolona vozil se vije skozi naš Stari Log.
Potiska preteklost in našo vas
v prah, v hrup, v sivi brezupni krog.«

Alenka Auersperger

[1] Johan Röthel, Der Entwicklungsgang des Gottschees Volkes, Josef Pavliček, Kočevje 1932, str. 11.
[2] Janko Jarc, Partizanski Rog, založba Obzorja, Maribor 1977, str. 13.
[3] Hans Hermann Frensing, Die Umsiedlung der Gottscheer Deutschen, Verlag R. Oldenburg, München, 1970, str. 116–117.
[4] Alenka Auersperger, Iskalci grala, Založba Modrijan, Ljubljana 2004, str. 123.

VABILA

83. obletnica osvoboditve koncentracijskega taborišča Rab

ZZB NOB Slovenije, Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja in Taboriščni odbor Rab - Gonars pripravljajo v sodelovanju s Primorsko-goransko županijo in mestom Rab spominsko slovesnost ob 83. obletnici osvoboditve italijanskega fašističnega koncentracijskega taborišča Rab. Prireditev bo v spominskem parku Kampor na otoku Rab v **soboto, 5. septembra, predvidoma ob 16. uri**.

Iz Ljubljane bo organiziran avtobusni prevoz. Odhod avtobusa iz Ljubljane bo v soboto, 5. septembra ob 6.30, vrnitev pa v nedeljo, 6. septembra, v večernih urah. Prenočitev s polpenzionom bo v naselju San Marino v Loparju. Prispevek (prenočitev, zajtrk, večerja, prevoz) za eno osebo je v dvoposteljni sobi 80 evrov, v enoposteljni pa 95 evrov.

Prijave na naslov: herman.janez@gmail.com ali na GSM 031 654 420.

Priključitev Primorske

Združenje borcev za vrednote NOB Sežana vabi na osrednjo slovesnosti ob državnem prazniku priključitve Primorske k matični domovini. Slovesnost bo v **soboto, 12. septembra 2026, ob 11. uri na hipodromu v Lipici**.

22. VETERANSKI POHOD

Z Nanosa na Triglav

Veterani vojne za Slovenijo Območnega združenja VVS Ajdovščina - Vipava in pridruženi člani Združenja za vrednote NOB Slovenije smo uspešno izvedli 22. pohod z Nanosa na Triglav 2026.

Pohod je potekal od 5. do 11. julija. Sklenili smo ga na osrednji proslavi 40. jubilejnega pohoda v spomin na pristope prvih partizanskih patrulj na vrh Triglava leta 1944 in veteranov osamosvojitvene vojne iz leta 1991 na Rudnem polju na Pokljuki.

Veterani smo se na dolgo pot odpravili v nedeljo, 5. julija, ob peti uri izpred obeležij osamosvojitvene vojne, TIGR in Janka Premrla - Vojka pred Vojkovo kočo na Nanosu. Pot nas je kot vsa leta poprej vodila v Vipavsko dolino in Ajdovščino do Žapuž. Naslednji dan smo hodili pod Čavnom, po »Resslovi« cesti na Predmejo in skozi Trnovski gozd, čez Lokve v Čepovansko dolino do Taborske hišice pri Čepovanskih vratih.

Tretji dan smo začeli s spustom do železniške postaje na Mostu na Soči in nadaljevali pot vse do Tolminskih korit. Po obilnem kosilu pri Palukču je sledil dolg pohod v dolino Polog. Tam nas je spremljevalno vozilo zapustilo. Na srečo so nam člani Lovskega društva Tolmin odpeljali težke nahrbtnike mimo izvira Tolminke do lovske koče »Na Vrtičih« na nadmorski višini 835 metrov.

Četrti dan, ko so bile noge že utrujene, je šlo samo še navzgor proti 2.864 metrom nadmorske višine. Hodili smo po strmi vojaški »mulatjeri« iz prve svetovne vojne in čez Bogatinsko sedlo. Ta dan smo pohod končali v zelo lepem vremenu v Koči pod Bogatinom. Tam so se nam pridružili pohodniki iz Radovljice.

Na cilju na vrhu Triglava

Začetek pohoda je bil na Nanosu

Peti dan smo pohod v zgodnjih jutranjih urah nadaljevali proti Koči pri Sedmerih triglavskih jezerih in čez zloglasne Hribarice prispeli do koče na Doliču. Šesti dan smo se v mrzlem, vetrovnem in jasnem dnevu čez Triglavske pode odpravili na vrh Triglava, ki smo ga dosegli ob deseti uri. Nadaljevali smo do Kredarice na proslavo in veselo druženje s pohodniki iz Kuma, Ankarana, Kopra, Cerja in Pokljuke. Pridružili so se nam tudi pohodniki iz Dravograda, ki so letos izvedli svoj prvi pohod.

Zadnji dan smo se vsi pohodniki skupaj odpravili s Kredarice mimo Vodnikovega doma proti Pokljuki. Ustavili smo se na kraju z obeležjem pred leti umrlega Stanislava Rovtarja - Staška iz Kamenj. Položili smo cvetje in s težkim srcem zapeli našo himno pohodnikov z Nanosa na Triglav *Domovina Triglava!*

Pohodniki smo pot končali na osrednji proslavi na Rudnem polju na Pokljuki. Tam so se nam pridružili nekdanji načelnik GŠSV in predsednik ZVVS generalmajor Ladislav Lipič, njegov podpredsednik Jožef Člekovič in slavnostna govornica na osrednji proslavi, predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc -Musar, ki smo ji pohodniki v zahvalo zapeli našo himno *Domovina Triglava*. Zahvalila se nam je: »Iz vaših ust v božja ušesa.« Zaželela nam je, da se prihodnje leto spet srečamo.

Zahvaljujemo se občini Ajdovščina in županu Tadeju Beočaninu, županu občine Vipava Antonu Lavrenčiču in Marku Nagodetu iz podjetja Elita Nagode iz Žapuž za podporo. Hvala tudi predsedniku Združenja borcev za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava, tovarišu Božu Novaku.

Valter Likar,
foto: Dimitrij Marc in Ivo Saksida

Na pohodu so sodelovali: Borut Fras, Zoja Fras, Matic Slekovec Vidervol, Boštjan Vodopivec, Anton Krešovec, Dimitrij Marc, Marjan Vidmar - Ustje, Marjan Vidmar - Kovk, Martina Vodopivec, Danijel Vodopivec, Silva Vodopivec, Ivo Saksida, Zmago Stegovec in Valter Likar. Vsak pohodnik je v povprečju prehodil 135 kilometrov in premagal višinsko razliko 8.268 metrov ter naredil 229.000 korakov. Podatke je vestno beležil vodja pohoda z Nanosa na Triglav Damjan Likar.

85. OBLETNICA APRILSKE VOJNE

Spomin na slovenskega pilota

Ob zaznamovanju 85. obletnice aprilske vojne so v samostanu Krušedol, na grobu slovenskega pilota in vojnega heroja Mihe Klavore ter pri spominski plošči padlim pilotom pred Domom kulture v Irigu in na iriškem pokopališču položili vence in cvetje predstavniki občine Irig, Zveze združenj borcev za vrednote NOB AP Vojvodine ter organizacij iz Iriga, Novega Sada in Laćarka, pa tudi predstavniki Združenja vojaških pilotov Slovenije in Združenja letalcev Vojvodine.

Aprilska vojna se je začela 6. aprila 1941 z nenapovedanim napadom nemškega letalstva na Srbijo. Na desetine fašističnih bombnikov je poletelo proti Beogradu, med prvimi pa so se napadalcem uprli piloti kraljevega letalstva. Eno izmed prvih obrambnih letališč letalstva Kraljevine Jugoslavije je bilo na območju občine Irig, v naseljih Krušedol selo in Krušedol Prnjavor. Šesti lovski letalski polk, nameščen na tem letališču, je junaško kljuboval številčno močnejšemu fašističnemu letalstvu. Skupno je padlo deset pilotov, med njimi tudi pilot Miha Klavora, čigar letalo je bilo sestreljeno nad Irigom. Pokopan je na katoliškem pokopališču v Irigu.

SVOBODNA BESEDA

www.svobodnabeseda.si

KOLUMNA

Jože Poglajen

Šalom, Palestina*

Na začetku poletnih počitnic sta na prvih straneh in v udarnih terminih televizijskih poročil prevladovali dve zgodbi naše politične scene iz bisage stranke SDS. Najprej izključitev dolgoletnega poslanca SDS Branka Grimsa iz EPP, ker je večino časa namenjal paktiranju s skrajnimi desničarji, delu v svoji poslanski skupini EPP pa se je izogibal. O Grimsu nima smisla izgubljati besed, vendar je zgodba zanimiva, ker odpira vprašanje, kako se bodo na to odzvali v Janševem štabu. Predvsem se odpira vprašanje, ali bo sledil skupinski odhod vseh poslancev SDS iz EPP k še bolj radikalnim desničarskim skupinam v Evropskem parlamentu, ali se bodo odrekli Grimsu, ali pa bodo vse skupaj pometli pod preprogo. Druga zgodba – napoved Janše, da bo slovensko veleposlaništvo sklepom Evropske unije navkljub iz Tel Aviva preselil v Jeruzalem in bo zamrznil priznanje palestinske države – je za Slovenijo pomembnejša, še zlasti če jo povežemo z v medijih že stokrat prežvečeno, a nikoli do konca raziskano zgodbo o tem, da so se Izraelci z Black Cubom v režiji Janševega SDS vmešali v slovenske parlamentarne volitve. Čeprav so bolj kot ne simbolne narave, so te Janševe napovedi dvignile veliko prahu, saj naš novi predsednik vlade izraelskemu kolegu Benjaminu Netanjahuju in vsemu svetu sporoča, da Slovenija izraelsko morilsko politiko do Palestincev odslej brezpogojno podpira. To je zlasti pomembno za odnose v Evropski uniji, kjer vse manj članic opravičuje ravnanje izraelske vlade, ko v Gazi hladnokrvno pobije 73.000 Palestincev, med njimi kar 20.000 otrok, češ da ima Izrael pravico do obrambe.

Ne le da sta Janša in Netanjahu sorodni duši, Janša in njegov SDS že dalj časa vzdržujeta prijateljske odnose z desno usmerjenimi izraelskimi politiki in generali.

Te napovedi sicer niso presenečenje. Ne le da sta Janša in Netanjahu sorodni duši, Janša in njegov SDS že dalj časa vzdržujeta prijateljske odnose z desno usmerjenimi izraelskimi politiki in generali, z upokojenim generalom Gioro Eilandom že približno dve desetletji. General je bil nedavno tudi na sedežu SDS. Kdaj natančno so bili ti prijateljski stiki vzpostavljeni, ni znano, zagotovo pa segajo v čas prejšnje Janševe vlade. Decembra 2020 je Janša kot predsednik slovenske vlade uradno obiskal Izrael in se srečal z izraelskim predsednikom vlade Benjaminom Netanjahujem, leto pozneje je bil tam tudi takratni zunanji minister Logar. Medijsko nekoliko manj opazno je bilo Janševo potovanje v Jeruzalem marca 2025.

Kolikor je znano, Janša ne pripada nobeni judovski skupnosti. Torej pregovorna medsebojna povezanost med Judi na svetovni ravni, kot je na primer prizadevanje za vsestransko podporo in pomoč izraelski državi večine Judov, ki živijo v Ameriki, pri njem ne pride v poštev kot razlog za ta salto mortale v zunanji politiki. Tudi kakšne druge pomembne povezave med Slovenijo in Izraelom ni. Blagovna menjava obsega skromnih 0,5 odstotka celotne slovenske menjave. Uradni podatki pri tem omenjajo tudi izvoz orožja in vojaške opreme, vendar so uradne številke zanemarljive. Lani je Slovenija v Izrael izvozila orožja za 146.000 dolarjev, kar obsega le 0,1 odstotka celotnega izvoza. A ne gre spregledati, da pri tem ni upoštevana obveščevalna, kibernetska, komunikacijska in druga oprema z dvojno rabo, vendar se ta vodi pod rubriko elektronska oprema – in prav ta kategorija je na vrhu seznama blagovne menjave z Izraelom.

Ni namreč neznano, da naši varnostnoobveščevalni službi že dolgo časa tesno sodelujeta z izraelskim Mosadom in Šin Betom. Ne gre le za izmenjavo podatkov o skupnih obrambnih projektih (kar koli to že pomeni), ampak tudi za dobave opreme, namenjene tako imenovani kibernetski varnosti, kar seveda ni le zaščita pred hekerskimi napadi, ampak gre tudi za opremo, namenjeno vohunjenju in nadzoru nad ljudmi doma. Tako je še zdaj državna skrivnost, ali je Slovenija leta 2020 od Izraelcev kupila vohunsko opremo Pegasus. In kar je še huje, ali je ta oprema prišla v roke Janševega SDS.

Ne gre tudi izključiti možnosti, da Mosad Janšo ali koga od njegovih bližnjih izsiljuje. O tem, da o poslih SDS – denimo o tem, kam so šli milijoni nemških mark od prodaje orožja iz zavzetih skladišč JLA, ali o tem, kaj o Janši piše v dokumentaciji službe državne varnosti in Kosa, ki je še zdaj nedostopna v beograjskih arhivih – in nasploh o razmerah v Sloveniji desetletja nazaj Izraelci vedo več kot naše varnostne službe, ne gre dvomiti. Enako ne gre dvomiti, da te podtalne informacije tako ali drugače uporabijo, če je treba.

Seveda protagonisti vse to zanikajo. Tudi pomoč Izraelcev k temu, da se je Janša še četrtič povzpel na oblast. Neposrednih dokazov za to vmešavanje Izraelcev v naše volitve sicer (še) ni, so le posredni. Tako najbrž ni naključje, da v SDS ob asistenci koalicijskih strank ter Stevanovića poskušajo na vse načine preprečiti, da bi državni organi zadevo preiskali in po potrebi ukrepali. Ne samo to, preprečili so tudi poskuse opozicije, da bi zadevo preiskovala parlamentarna komisija. Pri tem se niso zmenili za ustavo, ki zapoveduje, da državni zbor mora ustanoviti preiskovalno komisijo, če to zahteva 30 poslancev …

**mir, celota in blaginja*

PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (54)

Grobišče borcev NOB Radovljica

Naneslo je, da sem se pridružil dolgoletnemu prizadevanju državljanke **Vlaste Felc**, da bi grobišče borcev NOB v Radovljici dobilo informacijsko tablo, na kateri bi tuji turisti in domači nevedneži prebrali, za kaj pri tem visokem lepem obelisku sredi Grajskega parka sploh gre in kaj prekriva težak kamnit pokrov na ploščadi pod njim. Brez ustreznega pojasnila bi se v današnjih zmedenih časih morda komu lahko zazdelo, da po zgledu nekaterih vzhodnoevropskih držav proslavlja padle Hitlerjeve soldate, češ, v smrti smo vsi enaki. Smrt res vse izenači, bolje rečeno izniči, ampak hudo bi bilo, če bi izenačili tiste, ki so se borili za svobodo, enakost in bratstvo, s terorjem nacistov in fašistov ter bi sklenili, da je čisto vseeno, na kateri strani je kdo padel. S takim sklepom bi se odpovedali svoji človečnosti in plemenitim družbenim prizadevanjem ter bi se vrnili v volčjo družbo.

Prizadevanje za informacijsko tablo je tudi za protiutež lokalnim mračnjakom, ki vsake toliko časa obudijo zamisel, da bi grobišče prestavili na »ustreznejše« mesto, na pokopališče, čim bolj stran od oči, in tako potlačili zgodovinski spomin in nauk druge svetovne vojne, park pa bi sprostili za manj usodne reči, npr. za praznik čokolade in druga veseljačenja.

Vlasta Felc kot novinarka in poznavalka tematike z besedilom ni imela težav. Te so se pojavile pri občini in območnem zavodu za varstvo kulturne dediščine in bilo jih je mnogo. Da informacijska tabla ni v občinskem načrtu; da so bili roki za umestitev in financiranje zamujeni; da mora lokalna zveza borcev sama poskrbeti za lektoriranje in prevod; da je besedilo predolgo, da morajo biti na tabli poleg informacij o NOB tudi informacije o grajskem parku in o VSEJ Radovljici; da na tabli ne sme biti imen oz. ne sme biti imen pokopanih, ker ti niso identificirani; da tabla ne sme stati ob spomeniku, ker se s tem ne bi strinjali dediči arhitektovih avtorskih pravic; da mora biti pozornost na spomeniku, ne pa na grobnici, da format ne ustreza smernicam Ministrstva za kulturo za oblikovanje informacijskih tabel itd. V ZVKD so menili, da »pojasnjevalna tabla ob obeležju ne bi pripomogla k večji prepoznavnosti spomenika«, da je »s prostorskega vidika samega spominskega obeležja, pa tudi grajskega parka neprimerna« in da bi »imela negativen vpliv na samo doživljanje spomenika in prostora, v katerem se nahaja«. Uradnica, ki je spravila skupaj te stavke, ni vedela niti, da na nagrobnikih ni napisov, heroja Jožeta Gregorčiča pa je prekrstila v Staneta – strokovnost pa taka!

Leta 2025 se je v pingpong z oblastnimi strukturami vključil državljan **Borut Kersnik**, sin partizana in svojec treh v grobnici pokopanih bratov Osredkar: Iveta, Save in Radka. Ko je videl, da z glavo buta v zaprta vrata, je vstopil v Zvezo borcev, ob prazne nagrobne kamne pa je začel polagati ploščice z imeni padlih

Mrtva Marta Tavčar na Lipniški planini

Po 66 letih vklesani napisi: Marta Tavčar

Osredkarjev z opominom, da je nepietetno, če pokopani ostanejo brez imen na nagrobnikih. Nazadnje je na enega od kamnov sam nalepil ploščice z imeni svojcev, kakor jih vidimo na pokopališčih. Prijavili so ga policiji.

Vlasta Felc in Borut Kersnik sta hkrati objavljala članke v *Glasu, Mladini, Delu, Svobodni besedi* in po muzejih in arhivih iskala razloge, zakaj na radovljiškem grobišču ni nobenih imen. Bojna sreča v spopadu z institucionalnimi mlini se je začela obračati v našo korist po najdbi izvirnih načrtov za spomenik iz let 1956–1960. Iz njih je postalo jasno, da je glavnino dela v imenu Edvarda Ravnikarja opravila njegova učenka Janja Lap in da 28 kamnitih kock pred spomenikom nima zgolj okrasne funkcije, kot so trdili v ZVKD, temveč so bili predvideni za imena padlih. Prvi argument ZVKD, da napisov ni mogoče vklesati na kamne, ker bi bilo to v opreki z arhitektovim načrtom, je bil tako z mize.

Moja vloga pri pripravi informacijske table sta bila identifikacija padlih in pokopanih s pomočjo registra žrtev druge svetovne vojne Sistory ter kruto krajšanje besedila. Na občini in v ZVKD so vztrajno in brez utemeljitve zavračali formulacije, ki sva jih v neštetih redakcijah uskladila z Vlasto Felc, in jih nadomeščali s svojimi, ki so bile po najini presoji neinformativne, prazno strokovnjaške, kot da je informacijska tabla namenjena samo arhitektom in umetnostnim zgodovinarjem, ter jezikovno in slogovno slabe. Ko sem jim to sporočil (navsezadnje sem vse življenje študente učil strokovnega pisanja in kot urednik popravljal besedila), se je usklajevanje ustavilo in zazdelo se je, da s tablo in napisi ne bo nič in da bo obstajala le virtualno na spletnem zemljevidu OpenStreetMap, kamor sem jo že naložil.

Spominsko obeležje z grobiščem na Lipniški planini

Poziv k pietetnemu vpisu imen padlih na nagrobnike

Sestanek na občini

Tedaj je na sceno stopila državna sekretarka z ministrstva za obrambo, ki je po smernicah Evropske unije dolžno opremiti vojna grobišča po deželi z informacijskimi tablami. Na sestanku na občini, ki so se ga udeležili vodilni z MORS-a, občine, kranjskega in centralnega ZVKD-ja, območnega Združenja borcev ter pisca besedila, je presenetljivo hitro prišlo do dogovorov, ki so presegali moja pričakovanja: da besedilo oblikuje in je pod njim podpisan strokovnjak, tj. zgodovinar (no ja, kot literarni zgodovinar sem res nekakšen zgodovinar), da izvedbo tabel prevzame in plača MORS in da občina vkleše na nagrobne kamne imena 29 identificiranih od skupaj 72 pokopanih žrtev; z dvojčkoma Savo in Radkom na enem od 28 nagrobnikov. Kar leta in leta ni bilo mogoče, je nenadoma postalo mogoče.

Sklenili bi lahko s pregovorom Konec dober – vse dobro, če srečnega razpleta ne bi motila vrsta nezaključenih dejstev. Ker petih velikih pocinkanih krst v grobnici vpleteni niso želeli odpirati, ni mogoče zatrditi, da je v grobnici res 72 borcev, kot piše na spomeniku; evidence prekopov v težkih povojnih letih ne obstajajo ali so založene oziroma nepopolne. V ZVKD domnevajo, da je pokopanih le 38. Posmrtne ostanke bi pomagala identificirati genska analiza, ampak denarji so očitno rezervirani za identifikacijo po vojni pobitih kolaborantov. Potem ko od več kot 300 jeloviških žrtev odštejemo tiste, ki so dokazano pokopane v rojstnih krajih ali v krajih pod Jelovico, bi lahko bilo posmrtnih ostankov, ki so jih izgrebli po jeloviških gozdovih in pokopali v radovljiško grobnico, celo več kot 72; za polovico padlih na Jelovici namreč kraj pokopa ni poznan ali je zapisan narobe.

28 nagrobnikov je bilo mogoče sprva mišljenih samo za 28 padlih na Lipniški planini, še bolj verjetno pa je, da, postavljeni v dve vrsti po 14 simbolizirajo dvoje partizanskih mučeniških poti, tj. dve usodni bitki na Jelovici, tisto na Mošenjski in tisto na Lipniški planini.

Ob vseh nepotrebnih zapletih prestižne narave, ko je šlo zgolj za to, ali bo imela pri informacijski tabli zadnjo besedo molčeča brezprizivna institucija ali pobudni državljan, je bil izkupiček projekta vendarle pozitiven. Ob besedilu za tablo smo sestavili še obširno enciklopedično geslo Grobišče borcev NOB, Radovljica za Wikipedijo, na katerega usmeri QR-koda v glavi informacijske table, seznam vseh padlih na Jelovici, objavljen na Wikiverzi, s popravljenimi podatki o padlih v zbirki žrtev Sistory, grobišče smo vrisali na OpenStreetMap in obogatili Wikimedijino slikovno zbirko s posnetki arhivskih dokumentov. Največji plus pa so pridobljene izkušnje, ki bodo pomagale z informacijskimi tablami, slikami, članki, seznami padlih ipd. opremiti tudi druga partizanska grobišča in spomenike ter bodo tako prispevale k ohranjanju zgodovinskega spomina na prelomno obdobje v slovenski zgodovini. Krvavo ga bomo še potrebovali.

Grobišče borcev NOB v Radovljici
– The burial ground of the Slovene partisans in Radovljica

Besedilo za informacijsko tablo na grobišču

Miran Hladnik

SPOROČILA

Poziv

Pripravljamo knjižico ob 70-letnici prireditve Po stezah partizanske Jelovice. Veseli bomo, če nam za objavo pošljete posnetke s starejših prireditev v Dražgošah in krajih pod Jelovico na naslov ZB Škofja Loka, Kidričeva cesta 1, 4220 Škofja Loka (zbnobskofjaloka@gmail.com). Opremite jih, prosimo, po možnosti z imenom kraja, fotografa in lastnika ter z datumom.

Miran Hladnik

Melanholija

V sobo bi se zaprl,
oj zaprl,
da bi umrl,
oj umrl.

V tesni sobi bi umrl,
moj brat.
Ah, kaj meni svet,
in kaj pomlad!

Srečko Kosovel

V SPOMIN

Anton Gerbec – stric Tone iz Rodice

Anton Gerbec se je rodil 12. septembra 1921 na Rodici kot zadnji od desetih otrok očetu Francetu in mami Frančiški Gerbec. Po končani štiriletni osnovni šoli v Jaršah in meščanski šoli v Domžalah je šolanje nadaljeval na klasični gimnaziji v Ljubljani. Maturiral je leta 1940. Po maturi se je zaposlil v takratnih Jugoslovanskih državnih železnicah.

V gimnazijskih letih se je družil z nekaterimi sošolci s tega območja, ki so organizirali nekakšen krožek. Vodil ga je sin jarškega šolskega upravitelja Viljema Rožiča, tudi Viljem (Vilko). Takoj ob razpadu Kraljevine Jugoslavije po napadu Nemcev 6. aprila 1941, je Viljem Rožič mlajši organiziral ilegalno skupino, ki se je začela pripravljati na upor proti okupatorju. Član te skupine je bil tudi Tone Gerbec. Sestajali so se na podstrešju Bedenikovega-Slabičevega mlina v Spodnjih Jaršah. Vilko je že kmalu odšel v ilegalo in se tako izognil izselitvi, ki je doletela njegovo družino. Nemci so namreč že 26. maja 1941 okoli 11. ure njegovega očeta Viljema in mamo Marijo skupaj z radomeljskim šolskim upraviteljem Antonom Krištofom odpeljali v začasni zapor v Škofovih zavodih v Šentvidu pri Ljubljani. Dva dni pozneje so zaprli tudi tedanjega predstojnika misijonišča v Grobljah, duhovnika Trontlja. Že 23. maja 1941 so Nemci zaprli že vse duhovnike v domžalsko-kamniški okolici in na Gorenjskem.

Vilko Rožič se je 27. julija 1941 pridružil prvi skupini partizanov na tem območju, Radomeljski četi. Padel je, potem ko je partizane izdal mežnar Prvinšek pri cerkvi na Golčaju, v bitki Radomeljske čete pri Blagovici 26. oktobra 1941. Takrat je padlo enajst partizanov, med njimi poleg Vilka Rožiča še Franc Kobilca in Franc Kokalj, oba iz Jarš.

Anton (Tone) Gerbec, star 22 let, 1943

Po očetovem pripovedovanju je tudi Tone Gerbec poleti leta 1941 odšel v partizane, vendar na drugo območje, v Polhograjske Dolomite. Pozno jeseni 1941 se je vrnil domov. Želel se je izogniti vpoklicu v nemško vojsko, ker so Nemci kmalu začeli prisilno mobilizirati letnike 1920/21, zato se je že eno leto pred vojno vrnil v Domžale na železniško postajo, kjer je bil že zaposlen kot postajenačelnik. Toda to ga ni rešilo pred nemško mobilizacijo konec junija 1943. Poslali so ga najprej v Avstrijo in nato v Francijo.

V pismu z datumom 15. avgust 1943 stric Tone sestri Ančki pojasnjuje, kaj se je z njim dogajalo po mobilizaciji konec junija 1943. Najprej je bil približno mesec dni v Leobnu v Avstriji, nato pa so jih Nemci 27. junija premestili v Trauenstein, mesto med Salzburgom in Münchnom. Po 14 dneh so jih 9. avgusta 1943 prepeljali v Gap v južni Franciji. Razmere na tem južnem območju Francije so bile očitno zelo slabe; večinoma so ves dan vadili, vode pa niso smeli piti zaradi nevarnosti malarije. Na tem območju so potekali nenehni vojaški spopadi s francoskimi partizani. Nemci so za mobilizirane vojake zelo slabo skrbeli. V drugi polovici septembra leta 1943 je stric Tone (zapisan kot *grenadier Anton Gerbetz*) dezertiral iz nemške vojske in se pridružil francoskemu odporniškemu gibanju na območju Vercors blizu Grenobla. Tam je bilo takrat že močno partizansko gibanje. Francozi so partizane na tem območju imenovali »makiji« (*maquisards* – iz francoske besede *maquis*, ki pomeni nizko sredozemsko grmičje). Za pobege mobilizirancev iz nemške vojske v partizane so bili organizirani stalni kanali.

Eden najpomembnejših organizatorjev teh pobegov, predvsem Slovencev in drugih mobilizirancev iz vzhodnoevropskih okupiranih držav, na primer Poljakov, je bil prav tako mobilizirani nemški vojak in potem dezerter Stane Perčič (z ilegalnim imenom Aleksander). Prihajal je iz vasi Sebenje pri Križah blizu Tržiča.

Strica Toneta so ujeli 29. januarja 1944. leta, in sicer med veliko ofenzivo nemške vojske blizu majhne gorske vasi Malleval na območju Vercors. Ujeli so ga pripadniki prav tiste nemške divizije, iz katere je septembra leta 1943 dezertiral.

Med bitko je stric Tone izgubil očala, brez katerih je slabo videl.

Ves okrvavljen je moral na svojem zadnjem križevem potu nositi še dva zaplenjena partizanska mitraljeza. Nosil ju je iz vasi Malleval po 15 kilometrov dolgi prašni gorski cesti nad prepadi in skozi kanjone v dolino.

Nemško vojaško sodišče v Grenoblu ga je že naslednji dan, 30. januarja 1944, obsodilo na smrt. Odpeljali so ga v zapor v Lyon in ga 3. marca 1944 ustrelili.

Nečak Franci Gerbec

Skupina francoskih partizanov – december 1943.
Na sliki so: Sequinis, Mehmed Faslitch, Robin Jean, Mustapha Devejitch, Latour, Chatenet (Michel Perotin), Michel Perotin (Chatenet), Ludvic Oblac, Rudolf Kleidienst, Anton Gladek, Veno Grobotek, Anton Gerbec, Jean Claude Petit, Henri Thomasset, Rapp, Rosan. Prvi z desne je Anton Gerbec(z očali).

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Sayev zakon

Sayev zakon ali zakon trga pravi, da ponudba sama ustvarja povpraševanje. Prilagoditev poteka z ustreznim zniževanjem ali zviševanjem cen. Količino prodanih izdelkov določa količina proizvedenih izdelkov. Ljudje proizvajamo zato, da s proizvedenimi dobrinami kupujemo druge dobrine. Po Sayu sicer lahko pride do neskladja med ponudbo in povpraševanjem, če se ponudba neke dobrine ne prilagaja potrebam na trgu. Za slednje skrbi podjetništvo. Na narodnogospodarski ravni ne more priti do neskladja med proizvodnjo in povpraševanjem. Trg se samodejno uravnovesi (Aleksander Bajt in Franjo Štiblar, 2002). To je zelo pomembna predpostavka, po Johnu Kennethu Galbraithu (1975) gre za enega najbolj izrazitih primerov trdoživosti ekonomskih idej tudi takrat, ko so napačne.

Podobna vera v učinkovito delovanje trga, čeprav pri tem niso citirali Jeana Babtista Saya, je na primer vodila vlado Združenega kraljestva, da med krompirjevo lakoto na Irskem leta 1847 ni pomagala prizadetemu prebivalstvu. Pomoč bi po njenem mnenju motila delovanje tržnih zakonitosti.

Jean-Baptiste Say (1767–1832) je izhajal iz hugenotske družine. Bil je sin trgovca s svilo iz Lyona. Študiral je v Londonu in se seznanil z ekonomskimi nauki Adama Smitha. Objavljati je začel kot novinar in postopoma je začel pisati o gospodarstvu. Leta 1793 je postal tajnik francoskega finančnega ministra (žirondinca Étienna Clavièra). Kot uveljavljen publicist je bil od leta 1799 do 1804 član tribunata, posvetovalnega telesa francoskega parlamenta. Iz njega ga je izključil Napoleon, ker Jean-Baptiste Say ni želel popraviti svojega ključnega dela *Razprava o politični ekonomiji (Traité d'économie politique, 1803)*, tako da ne bi več nasprotoval državni intervenciji v gospodarstvu, potrebni zaradi vodenja vojn, ter blokadam mednarodne menjave. Say se je umaknil iz politike in ustanovil predilnico bombaža. V zadnjem obdobju življenja se je posvetil profesorski karieri (povzeto po Johnu Kellsu, 1911, in Thomasu Sowellu, 1991).

Sayev zakon ali zakon trga je izraz vere v nevidno roko trga. V času Sayevega življenja sta mu nasprotovala zlasti Malthus in Sismondi zaradi Sayeve predpostavke o možnosti neskončne gospodarske rasti. Nekoliko pozneje kot Say je do podobnega sklepa o delovanju trga prišel škotski ekonomist James Mill (1773–1836), oče Johna Stuarta Milla. Tako Say kot Mill starejši sta zakon trga »odkrivala« v času industrijske revolucije, ko so se kazali obeti dolgoročne gospodarske rasti. Ta zakon v posebnih primerih dejansko velja. Z njim bi lahko razlagali delovanje trga na primer tudi ob začetku informacijske revolucije v devetdesetih letih dvajsetega stoletja. Po oceni Thomasa Sowela (1991) je bil od leta 1840 dalje, z izjemo Marxove zavrnitve, Sayev zakon v glavnem toku ekonomske misli splošno priznan. Karl Marx (1867) je zakonu očital, da kapitalisti na trgu prodajajo proizvedene dobrine, a zasluženega denarja ne porabijo takoj za nove nakupe.

Vera v delovanje Sayevega zakona je na svetovni ravni pravi polom povzročila med gospodarsko depresijo od konca leta 1929 dalje. Navedimo dva primera. Nemški kancler Heinrich Brüning (funkcijo je opravljal med letoma 1930 in 1932) se je na upad povpraševanja zaradi borznega zloma in propadanja bank odzval s politiko varčevanja in ustvaril je razmere za volilno zmago nacistov. Mimogrede, pred njimi je nato pravočasno pobegnil. V ZDA pa je predsednik Herbert Hoover na volitvah konec leta 1928 zmagal z geslom »V vsakem loncu piščanec in v vsaki garaži avto«. Med krizo je ves čas ponavljal, da gre za tržne popravke cen delnic in da je najhujše že mimo. Leta 1933 ga je zamenjal Franklin Delano Roosevelt.

Marxovo kritiko Sayevega zakona je nadaljeval angleški ekonomist John Maynard Keynes (1883–1946), najprej v vrsti člankov (eden izmed njih z naslovom *Gospodarske posledice g. Churchilla*, 1925), nato pa v knjigi *Splošna teorija zaposlenosti, obresti in denarja* (1936). Po Keynesu denar ni le menjalno sredstvo, temveč tudi hranilec vrednosti. Ker se ljudje lahko v negotovih časih odločijo za hranjenje denarja (preferenca likvidnosti), lahko na ravni narodnega gospodarstva povpraševanje zaostane za ponudbo. Sledita dolgotrajna recesija in brezposelnost, vladi pa ne preostane drugega, kot da z javnofinančnim primanjkljajem vpliva na povpraševanje. Zanimivo je, da se je v teh pogledih Keynes razšel s svojim mentorjem na univerzi v Cambridgeu in enim od največjih ekonomistov vseh časov, Alfredom Marshallom (1842–1924). Ta je do konca trdil, da se prihranki pretakajo v naložbe in da ne morejo povzročiti recesije (Groenewegen, 1995).

Marxovo kritiko Sayevega zakona je nadaljeval angleški ekonomist John Maynard Keynes (1883–1946), najprej v vrsti člankov, nato pa v knjigi Splošna teorija zaposlenosti, obresti in denarja (1936).

Sprejetje Keynesove teorije kot podlage za vodenje gospodarske politike je po drugi svetovni vojni privedel do dolgega obdobja rasti blaginje v svetu; vse do podražitve nafte in stagflacijske krize (inflacija in recesija obenem) leta 1973. Zavrnitev veljavnosti Sayevega zakona je bistvo Keynesove ekonomske teorije in temelj keynesijanske revolucije.

NAŠ POGOVOR

Pater Bogdan Knavs

Je predstojnik frančiškanskega samostana na Sveti Gori. Rodil se je 16. avgusta 1973 v Mariboru. Otroštvo je preživel v Mošnjah na Gorenjskem. Osnovno šolo je obiskoval v Mošnjah in Radovljici. Že od rane mladosti je želel postati duhovnik. Leta 1992 je vstopil v frančiškanski red na Sveti Gori. Diplomiral je na Teološki fakulteti 16. novembra leta 1999. 11. oktobra 1998 je v Mošnjah izrekel slovesno zaobljubo, da bo vse življenje ostal v frančiškanskem redu.

»Graditi na naši različnosti in iskati tisto, kar nas povezuje«

Dr. Maca Jogan

Treba je »graditi na naši različnosti in iskati tisto, kar nas povezuje«, je prepričan pater Bogdan Knavs, ki je bil skupaj z Vladimirjem Krpanom (predsednikom območnega združenja Zveze borcev za vrednote NOB v Novi Gorici) januarja 2014 na slovesnosti v portoroškem Avditoriju razglašen za osebnost Primorske 2013. Za to ugledno priznanje so Vladimirja Krpana in patra Bogdana Knavsa izbrali poslušalci Radia in gledalci TV Koper-Capodistria ter bralci Primorskih novic, ker sta bila pobudnika maše za padle partizane in druge žrtve vojne. Z mašo v baziliki na Sveti Gori so se »odprla vrata k bolj strpnemu, srčnemu in človeškemu pogledu na zgodovino«, so 19. januarja 2014 poročali v Nedeljskih novicah. Pater Knavs pa je menil, da je »največje priznanje, da se ljudje v teh čisto človeških vrednotah prepoznajo«, ter da »je treba graditi na naši različnosti in iskati tisto, kar nas povezuje«.

To simbolno dejanje sožitja in sprave je bilo plod že utečenega sodelovanja patra Knavsa s predstavniki borčevske organizacije, kajti »pogovarjali smo se s kar 49 krajevnimi organizacijami«, kot je tedaj pojasnil V. Krpan. Oba dobitnika častnega naslova sta bila deležna še drugih priznanj, med drugimi najvišjega v Republiki Sloveniji – jabolka navdiha iz rok predsednika Boruta Pahorja. Ne le na Primorskem, temveč tudi drugod po Sloveniji so se ljudje posebej razveselili častnega priznanja patru s Svete Gore, ki je odtlej s svojimi nagovori na partizanskih spominskih proslavah in srečanjih že ustvaril spoštovanja vredno tradicijo, saj postavlja v ospredje vrednote človečnosti.

Za začetek bi vas prosila, da bi bralstvu Svobodne besede razkrili, kaj vas je zlasti spodbudilo k temu, da ste oktobra 2013 maševali za partizane. Kako občutite hvaležnost ljudi, ki obiščejo ta obred?

Spodbudili so me frančiškanski patri, moji predhodniki, ki so delovali na Sveti Gori in so ob prazniku vseh svetih oziroma dnevu spomina na mrtve redno molili in blagoslavljali pri spomeniku na Trnovem nad Novo Gorico. Prav tako sem ob prebiranju zgodovine druge svetovne vojne zasledil številne duhovnike, ki so se postavili ob bok preganjanemu ljudstvu in ki so jim bili slovenska zemlja, jezik, pesem in molitev nekaj svetega. Poslanstvo duhovnika je tudi, da moli za vse ljudi. Že Stara zaveza Svetega pisma nalaga sveto dolžnost pokopati vse pokojne. Ko vidim, koliko ljudi se je udeležilo spominskega obreda za vse rajne, kako ne bi občutil zadovoljstva v svojem srcu, da v nas zmaguje plemenitost!

Gotovo ste ob priznanju, da ste postali osebnost leta 2013, prejeli tudi osebna sporočila in čestitke različnih posameznikov, ki so bili veseli, da je priznanje dobil tudi človek, ki deluje na verskem področju. Vam je kakšno sporočilo ostalo posebej v spominu, imate morda shranjeno kakšno posebej ganljivo in spoštljivo pismo?

Velika večina čestitk je izražala veselje, da sta sprava in razumevanje med različno mislečimi v Sloveniji vendarle mogoča. V spominu pa mi najbolj ostaja pismo starejše gospe, ki mi je napisala, da moli za moje zdravje, da bi si lahko še naprej prizadeval za spravo in pomiritev med Slovenci. Pravzaprav mi je to imenovanje še veliko bolj kot osebno priznanje pomenilo znamenje, da ljudje sprejemajo vrednote sprave in miru, ki jih zagovarjam.

Znani ste po tem, da si prizadevate za spravo in pomiritev v slovenskem narodu. Katere izjave in dejanja vas opogumljajo za to delo?

Vedno so me opogumljale tudi zelo pozitivne izjave cerkvenega vodstva, ki so zbrane v knjižici Franceta M. Dolinarja z naslovom Resnici na ljubo (Družina 1998). Tako se je prvič opravičil in obžaloval vse hudo že generalni vikar ljubljanske škofije Anton Vovk v spomenici duhovščine ljubljanske nadškofije (11. julija 1945). Prav tako sta to naredila še nadškof Pogačnik (pridiga na veliki četrtek leta 1977) in nadškof Alojzij Šuštar pri pridigi na veliki četrtek leta 1990. Ne smemo pozabiti, da se je tudi Zveza borcev večkrat opravičila za povojne poboje. Še posebej se me je dotaknilo dejanje častnega predsednika Zveze borcev Janeza Stanovnika, s katerim sva prijatelje-vala, ko je leta 2014 po spominski slovesnosti v Cerknem odšel še na Lajše in se poklonil nedolžnim žrtvam na drugi strani.

Kot redovnik imate že bogate izkušnje z ljudmi, tako z globoko vernimi kot s tistimi, ki so v dvomih glede Boga. Ali ste v zgodnji mladosti imeli kakšne vzornike, junake, katerih moralne značilnosti ste posebej ponotranjili in jih umestili v temelje svoje moralno-duhovne drže? Kako je na vas vplivalo družinsko okolje?

Ne bi mogel reči, da je bila naša družina nekaj posebnega. Med nami so pač prevladovale tradicionalne slovenske in krščanske vrednote, kot so odkrita beseda, delavnost pa tudi neposrednost, pa naj je šlo za žalostne ali vesele dogodke. Tudi so me doma naučili, da je treba odpuščati. Naj omenim še frančiškanske patre v Mošnjah in na Brezjah, ki so kljub težkim obdobjem kazali veselje in dobro voljo. Takšnega pozitivnega duha pa se mlad človek rad naleze.

V vašem delovanju vidim nadaljevanje protifašistične drže večine duhovščine na Primorskem, ki se je izrazila tudi v času narodnoosvobodilnega boja, o čemer pričajo npr. fotografije blagoslova Bazoviške brigade leta 1944 v Branici. Ali vam tudi (številni) drugi primeri sodelovanja duhovnikov v partizanskih dogodkih v času narodnoosvobodilnega boja sporočajo, da ubirate pravo pot miru in sožitja?

Seveda, številna ravnanja duhovnikov med drugo svetovno vojno me navdušujejo. Vedno znova me prevzamejo pripovedi ljudi, ki povedo, kako jih je njihov župnik razumel in kako je bil dojemljiv za človeško bolečino. Kdo ne pozna Jožeta Lampreta in znamenite fotografije, ko pomaga nositi ranjenca? Kdo še ni slišal za priorja kartuzije Pletarje, ki je spodbujal svoje sobrate, da so na različne načine podpirali partizane in osvobodilni boj? Potem je seveda pretresljiv lik mladega duhovnika Izidorja Završnika, ki je v mariborskih zaporih marca 1943 dal življenje namesto sojetnika Žvana. Morda malo manj sta znana župnika Josip Vidav iz Rodika, ki je dvakrat rešil vas pred požigom in je številnim vaščanom pomagal, da so prišli iz zaporov in internacij, prav tako Albin Bratina z Otlice, ki je ob cerkvenih praznikih hodil spovedovat partizane ter je s cerkvenimi častmi pokopaval padle borce. Ob tej priložnosti tudi naše bralce prosim, da mi sporočijo lepe spomine na duhovnike med drugo svetovno vojno.

Doslej ste darovali že veliko maš za partizane, s čimer vsaj malo blažite bolečino udeleženih v narodnoosvobodilnem boju (in njihovih naslednikov), ker so v sedanjosti večkrat deležni prezira. V katerih krajih so si borčevske organizacije že zaželele slišati vašo blagodejno besedo, povezano z božjim blagoslovom?

Resnično sem hvaležen za ta vabila, saj se tako lahko srečujem z ljudmi, ki v srcu dobro mislijo. Posebno veliko pa mi pomeni, da lahko molim z ljudmi, ki si iskreno želijo spravo in pomiritev v slovenskem narodu. Doslej sem bil v različnih krajih po vsej Sloveniji: od Trnovega nad Novo Gorico do planine Kuhinja pod Krnom, Morskega nad Kanalom, na Otlici in Predmeji, na Cerkljanskem in Idrijskem … vse do Boča in Pohorja. Letos sem bil še posebej vesel prvega povabila iz

Kostanjevice na Krki ter iz Sostrega - Zadvora.

Letos ste na partizanski proslavi na Gorjancih, ki je bila posvečena spominu na prvo srečanje gorjanskih in žumberških partizanov, dejali: »Tukaj smo, da počastimo mir, bratstvo med sosedi, slovansko zavezo, vsekakor tudi svobodo kot temeljno človeško vrednoto in seveda najvišji humanizem, ki ga predstavljata skrb in ljubezen za bolnega in ranjenega človeka.« Se počutite tudi na ta način blizu papežu Leonu XIV.?

Vsekakor papež poudarja temeljne krščanske in civilizacijske vrednote ter predvsem opozarja, da to niso začasna politična stališča, ampak nekaj trajnega in svetega. Ganjen sem nad njegovimi izjavami, da je Sredozemsko morje postalo največje grobišče v Evropi. Letos so podobna stališča v osrednjem hramu slovenske demokracije izražali vsi poslanci ne glede na različna politična stališča: vse pokojne je treba pietetno pokopati in jim omogočiti grob. Tako so pogumno nakazovali smer za nadaljnja spravna dejanja.

V tem globaliziranem svetu, kjer na toliko področjih zmaguje uravnilovka, je potrebna prebujenost vseh Slovencev, da lahko preživimo le, če naš jezik in pesem, ki izražata čudovite prijateljske odnose, ohranimo in še naprej razvijamo.

Katere so po vašem mnenju prednostne naloge, ki bi jim morali posvečati (večjo) pozornost in skrb tako na posvetnem kot na verskem polju? Ali je mogoče primerjati vrednote, ki so bile preizkušene v času narodnoosvobodilnega boja (tovarištvo, solidarnost, domoljubje), s temeljnimi načeli verskega nauka in tako, da bi jih obe strani razumeli in spoštovali?

Vsekakor imate prav, da brez tovarištva, solidarnosti, prijateljstva in – rekel bi – tudi ne brez pripravljenosti na žrtve Slovenci ne moremo preživeti, pa naj se znajdemo v kateri koli kulturni ali politični usmeritvi. Krščanska duhovnost lahko poleg drugih duhovnosti k temu le pomaga. A najpomembnejše je, da bi te vrednote vsi začeli živeti. To bomo zmogli le, če v nas prevlada zavest, da vsi ljudje trpimo, in tako postanemo prizanesljivi med seboj. V tem globaliziranem svetu, kjer na toliko področjih zmaguje uravnilovka, je potrebna prebujenost vseh Slovencev, da lahko preživimo le, če naš jezik in pesem, ki izražata čudovite prijateljske odnose, ohranimo in še naprej razvijamo. To bi moralo biti tudi del celotnega šolskega sistema. Ob 35. obletnici osamosvojitve se spomnimo, kolikšna izjemna vzajemnost in solidarnost sta takrat vladali med nami. Vidimo, da je evropska skupnost pred pomembnimi gospodarskimi in kulturnimi izzivi. Mislim, da nas Evropa potrebuje, potrebuje naše vrednote vzajemnosti in spoštovanje vsakega posameznika in naroda.

V SLIKI IN BESEDI

ČRNUČE

22. aprila smo se zbrali v Parku narodnih herojev na Črnučah. Pred proslavo je orkester Ljubljanske korenine zaigral dve skladbi, sledila je slovenska himna, ki jo je zapel MPZ Svoboda Črnuče. Proslavo je vodil moderator Aleksander Kocić. Ob dnevu upora proti okupatorju se s spoštovanjem spominjamo zgodovinskega pomena odpora proti fašizmu in nacizmu ter vseh, ki so s svojo držo, pogumom in dejanji prispevali k svobodi in človeškemu dostojanstvu pri nas.

Proslavo je začel predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Rudi Vavpotič, ki je pozdravil vse navzoče: slavnostno govornico, ministrico za zunanje in evropske zadeve Tanjo Fajon, podpredsednico Mestnega odbora ZB Meto Verbič, goste iz zamejstva, praporščake, nastopajoče ter vse udeležence proslave.

Tanja Fajon je v slavnostnem nagovoru med drugim povedala: »27. april 1941 ostaja eden najpomembnejših dni v naši zgodovini. Takrat, ko je bila Slovenija razkosana med tri okupatorje, ko je grozila nevarnost izbrisa našega jezika, kulture in samega obstoja kot naroda, so se v Ljubljani zbrali pogumne ženske in moški različnih svetovnih nazorov. Ustanovili so Osvobodilno fronto slovenskega naroda. To ni bila le politična odločitev. To je bil globok moralni upor, upor za človeško

dostojanstvo, za svobodo in pravico do lastne usode. Iz te odločitve se je rodil širok ljudski upor, partizanski boj, ki je združil delavce, kmete, intelektualce, mladino in ženske. Borci s Črnuč in iz okolice, med njimi tudi narodni heroj Maks Pečar, po katerem je poimenovana šola, so s svojim pogumom zapisali pomembno poglavje v slovenski zgodovini.«

Sledil je kulturni program mladih učenk in učencev Osnovne šole narodnega heroja Maksa Pečarja. Pesnik Miha Klinar je napisal pesem Talka, posvečena je narodni herojinji Rezki Dragar iz Črnuč, ustreljeni na Lancovem, ki si ni pustila zavezati oči. Pesem je recitirala Marija Plazar. Lidija Bizjak pa je recitirala njej zelo ljubo pesem Fani Okič Izročilo. Pevska skupina Oktetek in MPZ Svoboda Črnuče sta zapela vsak po dve pesmi.

Predsednik ZB NOB Črnuče Rudi Vavpotič je podpredsednici ZB NOB Črnuče Lidiji Bizjak, ki več let vključuje nove člane in skrbi za spomenike in spominska obeležja na območju Črnuč, podelil srebrno priznanje. Na slavnostni razširjeni seji predsedstva ZZB NOB Slovenije pa je bilo tovarišici Dragici Škrlep podeljeno zlato priznanje za predano, dejavno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine tega boja, za dolgoletno uspešno in požrtvovalno opravljanje tajniške funkcije v borčevski organizaciji Črnuče.

Dragica Škrlep

PESNICA

Krajevna skupnost Pesnica praznuje krajevni praznik v spomin na srečanje mladih aktivistov, ki je junija leta 1941 potekalo na Kerenčičevi domačiji. Na tej domačiji v Pesnici so pripadniki odporniškega gibanja načrtovali in pripravljali oboroženo vstajo.

Tudi Združenje borcev za vrednote NOB občin Kungota, Pesnica, Šentilj se je pridružilo praznovanju in je v spomin na te dogodke 28. maja pripravilo predavanje z naslovom Pesnica med narodnoosvobodilnim bojem. Predavatelj dr. Marjan Žnidarič, zgodovinar, muzealec, kustos, prejemnik najvišjega strokovnega naziva v muzejski stroki (muzejski svetnik) in dolgoletni direktor Muzeja narodne osvoboditve Maribor, je doktoriral na temo okupacije in narodnoosvobodilnega boja v Mariboru 1941–1945. Delo je dostopno tudi v knjižni obliki. Predavatelj nam je predstavil vojno dogajanje na našem območju. Tudi prisotni so se vključili v predavanje oz. predstavitev.

Na prireditvi smo podelili bronasti plaketi Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Prejela sta ju Kulturno-umetniško društvo Marice Kerenčič Pesnica in JSKD – OI Pesnica pri Mariboru.

KUD Marice Kerenčič Pesnica ohranja spoštljiv odnos do zgodovine in kulture ter od ustanovitve leta 1950 skrbi za razvoj in širjenje kulture na območju Pesnice in širše. Med letoma 2014 in 2019 je delo za krajši čas zamrlo, zdaj pa znova deluje in združuje ljubitelje umetnosti in kulture na našem območju. Društvo je poimenovano po junakinji, aktivistki, ilegalki Marici Kerenčič - Jelki, ki so jo nacisti v zadnjih dneh druge svetovne vojne po zverinskem mučenju ustrelili v Radvanju pod Pohorjem.

JSKD – OI Pesnica pri Mariboru je prejel priznanje za spoštovanje in ohranjanje zgodovine narodnoosvobodilnega boja, za strokovno in organizacijsko pomoč pri izvedbi prireditev in srečanj v spomin na narodnoosvobodilni boj.

Zahvaljujemo se prejemnikom plaket za njihovo požrtvovalno delo, spoštovanje in ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja. Po uradnem delu prireditve smo med prijateljskim druženjem nadaljevali izmenjavo mnenj.

Jelka Krašovec, foto: Breda Črnčec

ILIRSKA BISTRICA

Predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Ilirska Bistrica so 5. junija pri spomeniku obešenima na Trgu maršala Tita v Ilirski Bistrici položili cvetje in se poklonili spominu na Josipa Čeligoja in Jakoba Pecmana, ki sta bila 5. junija 1942 umorjena kot žrtvi okupatorskega nasilja. Slovesnosti so se poleg sorodnikov udeležili tudi občani Ilirske Bistrice, med njimi gledališki ustvarjalec in kozmonavt Dragan Živadinov.

Posebno skrb in spoštovanje do spomina na obe žrtvi so izkazale članice Združenja borcev za vrednote NOB Ilirska Bistrica, ki so hkrati sorodnice Josipa Čeligoja. Pred slovesnostjo so uredile okolico spomenika ter zasadile vrtnice kot trajen simbol spomina, spoštovanja in življenja. Ob tej priložnosti je navzoče nagovorila Vivjana Dekleva, ki je pretresljive dogodke tistih dni približala z zapisi iz dnevnika svoje tete. Osebna pričevanja so poslušalcem nazorno približala strah, negotovost in trpljenje domačinov v času okupacije ter ohranila živ spomin na krivice, ki so jih doživljali prebivalci naših krajev.

S polaganjem cvetja in trenutkom tišine so se zbrani poklonili spominu na obe žrtvi ter poudarili pomen ohranjanja zgodovinskega spomina. Usoda Josipa Čeligoja in Jakoba Pecmana ostaja opomin na grozote vojne in hkrati zaveza, da vrednote svobode, miru in človekovega dostojanstva ohranjamo in prenašamo na prihodnje rodove.

Marjan Tavčar

SLOVENSKE KONJICE

23. maja so se člani Društva za vrednote NOB Slovenske Konjice, Zreče in Vitanje podali na tradicionalni izlet, tokrat po obronkih Ljubljane, kjer so obiskali pomembne kraje spomina iz časa druge svetovne vojne. Dan je bil namenjen tako druženju kot tudi ohranjanju zgodovinskega spomina na dogodke in ljudi, ki so zaznamovali boj za svobodo slovenskega naroda.

Prvi postanek je bil na Jančah, kraju ene najbolj znanih bitk partizanskih enot na ljubljanskem območju. Udeleženci so se spomnili poguma borcev, ki so se na tem območju uprli okupatorju in s svojim odporom utrdili temelje poznejše osvoboditve. Pot jih je nato vodila do Sv. Urha pri Ljubljani (na sliki), enega najbolj temačnih simbolov okupacije. Med drugo svetovno vojno je bila tam sprva postojanka vaških straž, pozneje pa domobranska postojanka, ki je postala zloglasna zaradi mučenja in ubijanja partizanov ter vseh, ki so jih domobranci imeli za podpornike narodnoosvobodilnega boja. O krutosti tamkajšnjih dejanj še danes priča svarilo, ki je med prebivalci Ljubljane krožilo v tistih letih: »Pazi se, drugače te bodo odpeljali na Urha.« Cerkev sv. Urha je bila v tistem času spremenjena v vojaško utrdbo, kar je še dodatno poudarilo tragičnost dogajanja v tem kraju. Izlet se je nadaljeval proti Orlam, kjer so se člani društva povzpeli na razgledni stolp in občudovali pogled na Ljubljano in njeno širšo okolico. V prijetnem vzdušju so se spomnili pomena miru, svobode in odgovornosti, ki jo nosimo do zgodovine.

Za dobro voljo, hrano in napitke je poskrbela predsednica društva Slavica Obrul, ki je s svojo predanostjo še obogatila skupno doživetje. Udeleženci so se domov vrnili polni lepih vtisov, predvsem pa z jasno

V SLIKI IN BESEDI

izraženo željo, da se grozote druge svetovne vojne nikoli več ne ponovijo. Spomin na žrtve in borce, ki so se pogumno uprli nasilju ter se borili za svobodo slovenskega naroda, mora ostati živ. Le z ohranjanjem zgodovinskega spomina lahko gradimo družbo, ki spoštuje mir, človekove pravice in dostojanstvo vsakega posameznika.

Danijel Vahter

ŠENTJUR

Spomin na žrtve Arzenškovih

12. junija je potekalo slovesno odkritje obnovljene spominske plošče, posvečene žrtvam družine Arzenšek, ki so med drugo svetovno vojno za svobodo domovine žrtvovali svoje življenje. Prvotna spominska plošča, postavljena že daljnega leta 1960, je po mnogih letih spet urejena in umeščena na vidno mesto, kjer bo ponosno pričala o lokalni in narodovi zgodovini.

Pobudo za obnovo je dala gospa Arzenšek, ki s svojo vztrajnostjo skrbi za družinsko in narodno dediščino, posluh za projekt pa je pokazala tudi občina Šentjur, ki z urejanjem tovrstnih obeležij izraža globoko

spoštovanje do ohranjanja spomina na narodnoosvobodilni boj. Med vojno so namreč ugasnila štiri življenja preprostih in zavednih slovenskih ljudi iz te družine: matere Neže ter njenih treh sinov, Jožefa, Franca in Vinka.

Slovesnosti so se poleg številnih občanov udeležili predstavniki občinskega vodstva, veteranskih organizacij (Društvo veteranov vojne za Slovenijo, Veteransko združenje Sever, Klub brigadirjev Miloša Zidanška, Zveze slovenskih častnikov – Območnega združenja Šentjur) ter učenke in učenci Osnovne šole Franja Malgaja, ki s sodelovanjem ustvarjajo pomemben most med preteklostjo in prihodnostjo.

S. B.

PREDMEJA

V spominskem parku NOB na Predmeji sta ZB za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava in KO ZB Predmeja 27. junija pripravila spominsko slovesnost v spomin na 367 padlih partizanov IX. korpusa, pokopanih v grobnici na Predmeji.

Slovesnost se je začela s prihodom praporščakov in spominske partizanske enote Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane na prizorišče. Pozdravil nas je predsednik KO ZB Predmeja Darko Lozar. Slavnostni govornik Gorazd Humar nam je predstavil zgodovinska dejstva o pomenu upora, dogajanju pod fašizmom, pomenu tigrovskega in partizanskega upora, dogajanju po drugi svetovni vojni ter obračunu s kolaboranti pri nas in po Evropi. Dotaknil se je tudi državne proslave ob dnevu državnosti, na kateri nihče ni omenil pomena narodnoosvobodilnega boja, ki je s priključitvijo Primorske začrtal današnje državne meje. V kulturnem programu so nastopili oktet Sotočje, pevec Aleks Pavlin,

orgličar Jože Likar in učenci Osnovne šole Otlica. Program je povezovala Ana Štokelj.

Delegacija je k spomeniku padlim vaščanom Predmeje in h grobnici 367 partizanov položila venec.

Po končani slovesnosti sta sledila pogostitev in druženje. V senci pod drevesi spominskega parka je bila vročina znosnejša, zato se nam ni mudilo domov. Hvala organizatorjem za lepo pripravljeno prireditev.

Sandra Lazar

ZGORNJE POSOČJE, BAŠKA GRAPA

V zadnjem obdobju je bilo na Tolminskem obnovljenih več spomenikov iz časa narodnoosvobodilnega boja. Zob časa je obeležja dokaj načel, zato so se v krajih Koritnica v Baški grapi, Ponikve in Strmec pod Predelom, Podbrdo in Sužid skupaj z Združenjem borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin odločili obnoviti spomenike, predvsem zbledele napise na njih. V Podbrdu in Sužidu so se krajani samoiniciativno lotili čiščenja in urejanja spomenikov, kar je pohvale vredno. Spomenik na Trnovem ob Soči pa je zanemarjen kljub spodbujanju vodstva krajevne skupnosti k urejenosti in lepši podobi kraja. Potrebna je bila akcija, ki jo je sprožil Mariborčan, lastnik počitniške hiše v kraju, da se je pokosila in odstranila suha trava, ki je zakrivala kompleks obeležja. Spomenik, na katerem so napisana imena padlih v narodnoosvobodilnem boju in umrlih domačinov v internaciji, bo očiščen zelenih alg in obnovljene bodo tudi črke. Večja dela na spomeniku v vasi Ponikve na Šentviški Gori so zahtevala tudi znatna sredstva, saj je bilo treba urediti nov tlak pri spomeniku in ograjo okoli njega. Po končanih delih so bile na spomeniku obnovljene zbledele črke in spomenik zaščiten z premazom proti dežju in vlagi. Na spomeniku je napisanih 31 žrtev iz vasi. To so padli partizani in žrtve fašizma, pa tudi pet neznanih borcev.

V vasi Strmec pod Predelom stoji spomenik desetim padlim borcem iz vasi, 16 ustreljenim talcem in trem krajanom, umrlim v internaciji. Zaradi napada na nemško kolono so nemški vojaki vas oktobra 1943 požgali in moške ustrelili. Med žrtvami je bila tudi nepokretna 87-letna domačinka, ki je zgorela v hiši. V znamenje žalovanja so ženske nosile črne rute, zato vas imenujejo tudi vas črnih rut. Spomenik z okolico je lepo urejen, treba je bilo obnoviti črke in osvežiti napise, da so vidni.

V Koritnici v Baški grapi pa stoji ob cesti spomenik NOB, na katerem so napisana imena padlih borcev iz kraja, žrtev vojne in umrlih v internaciji. Zaradi zbledelosti črk so jih junija obnovili.

Vojko Hobič

ČRNOMELJ

Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj je 10. junija pripravilo strokovno ekskurzijo na Kočevsko s poudarkom na ogledu Šeškovega doma v Kočevju. V nekdanjem Sokolskem domu v tem mestu je bil od

1. do 3. oktobra 1943 zbor odposlancev slovenskega naroda, kar je bil prvi izvoljeni parlament v okupirani Evropi med drugo svetovno vojno. To je bilo prvo neposredno zasedanje predstavnikov slovenskega naroda med narodnoosvobodilnim bojem. Glavna cilja sta bila oblikovanje temeljev slovenske državnosti in potrditev prehoda oblasti v roke naroda. Na zboru je bil potrjen plenum Osvobodilne fronte kot vrhovni slovenski narodnoosvobodilni odbor. Izražena je bila jasna odločitev za vstop v prihodnjo federativno Jugoslavijo in potrjen je bil sklep o priključitvi slovenske Primorske Sloveniji. Izvolili so tudi 120-članski slovenski parlament in odposlance za drugo zasedanje AVNOJ v Jajcu. Kočevski zbor je svetu dokazal visoko stopnjo organiziranosti slovenskega odporniškega gibanja in hkrati so bili postavljeni pravni temelji samostojne slovenske državnosti.

Stavbo, v kateri je potekal zbor odposlancev, so po vojni poimenovali po narodnem heroju Jožetu Šešku - Cirilu, ki je bil domačin. V stavbi danes domuje Pokrajinski muzej Kočevje. Ogledali smo si razstavo, ki predstavlja zgodovino od naselitve Kočevarjev do danes.

Po ogledu smo se odpeljali še do Škrilja, kjer je nekdanji strogo varovani tajni vojaški objekt, zgrajen med letoma 1953 in 1957. V času hladne vojne je služil kot telekomunikacijski center za politično in vojaško vodstvo. Ob atomskem udaru bi 30 ljudi v njem lahko preživelo do sto dni brez zunanje pomoči.

Polni prijetnih vtisov smo se po poznem kosilu vrnili v domače kraje.

Albina Štrekelj, foto: Cvetka Aupič

LJUBLJANA

Koncert z Marjetko Popovski

V počastitev dneva zmage, 85. obletnice osvoboditve in praznika Ljubljane so v Domu starejših občanov Fužine znova pripravili slavnostni koncert, na katerega že tradicionalno povabijo pevko ljudskih in partizanskih pesmi, Marjetko Popovski iz Izole. Tokrat je prišla že desetič zapovrstjo in vsakič je srečanje veselo, čustveno in polno spominov. S svojo skupino pevk Cvet v laseh in glasbeniki vedno navduši stanovalce doma, ki se ob pesmi spominjajo dni narodnoosvobodilnega boja in priborjene svobode. Izdali so celo knjigo Spomini še živijo s članki, ki so jih sami napisali.

Ob čudovitem sprejemu, podanih pozdravih in pesmih je bil dopoldan

poln nepozabnih trenutkov. Hkrati pa so udeleženci Marjetki Popovski iz srca čestitali za zlato plaketo, ki jo je letos prejela na slavnostni seji ZZB NOB Slovenije za prispevek k ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja.

D. I.

PRULE

Pri spomeniku padlim, ustreljenim ter v internaciji in koncentracijskih taboriščih umrlim krajanom Prul so se 24. aprila zbrali člani Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Center, Krajevne organizacije Oskar Kovačič. Pozdravni nagovor in spominsko besedo je imela predsednica krajevne skupnosti Savica Brajić.

S polaganjem cvetja in prižigom sveč ter z branjem pesmi Srečka Kosovela in partizansko pesmijo so udeleženci počastili spomin na krajane, ki so življenje dali za svobodo.

Savica Brajić

STRAŽA

Na rojstni dan naše prelepe domovine, ob dnevu državnosti, je Združenje borcev za vrednote NOB Straža pripravilo že šesti spominski pohod ob spomenikih NOB v Straži, in sicer od Prapreč do Drganjih sel. Kljub zelo vročemu vremenu se je pohoda udeležilo precej pohodnikov, občanov, članov in podpornikov ZB za vrednote NOB. Pri spomeniku padlim borcem na Drganjih selih je bil krajši kulturni program, posvečen 35. rojstnemu dnevu Slovenije, s polaganjem venca k spomeniku. V programu je bila predstavljena 35 let dolga pot samostojne Slovenije, med drugim vstop v Organizacijo združenih narodov leta 1992, v Svet Evrope leta 1993, leta 2004 pa v NATO in Evropsko unijo. Danes je Slovenija samostojna in suverena država z nekaj več kot dvema milijonoma Slovenk in Slovencev. V njej imamo svoj dom, družine, kulturne dobrine,

V SLIKI IN BESEDI

največje športne dosežke in presežke, gore, morje, ravnine, planine ... Pot smo končali v Praprečah, kjer smo najprej položili venec k tamkajšnji spominski plošči, nato pa je sledilo tovariško druženje ob divjačinskem golažu.

Marija Andrejčič, foto: Andrej Radešček

ŠTORE

Ob 80-letnici Lovske družine Bojansko Štore smo člani krajevnega odbora ZB za vrednote NOB prejeli visoko priznanje. Iskreno priznam, da smo lovcem hvaležni za to prestižno priznanje. Naše vezi so se stkale že pred mnogimi leti. Lovska družina je namreč leta 1983 prevzela dom v upravljanje prav od borčevske organizacije.

Leta 1962 so si borci zgradili svoj dom in ga poimenovali Vrunčev dom. Ime je dobil po prvem komandantu 1. celjske partizanske čete, ustanovljene 20. julija 1941. Dom in spominsko ploščo na njem so slovesno odkrili 15. julija 1962.

Leta prinašajo tudi zdravstvene težave, zato so člani borčevske organizacije svoj dom, zgrajen z udarniškim delom, predali štorskim lovcem.

Tako se dom še vedno imenuje Vrunčev lovski dom. Lovci zanj zelo lepo skrbijo in ga obnavljajo, borcem pa so vrata doma vedno odprta in člani ZB smo v njem prirejali letne zbore.

Ob tem domu na enem najlepših krajev v štorski občini in v njem smo pred leti prirejali odmevna srečanja borcev, veteranov in podpornikov. Najbolj odmevna in najbolje obiskana prireditev je bila ob dnevu borca, 4. julija. Ta dan v Štorah tudi danes praznujemo skupaj z obletnico ustanovitve 1. celjske čete in dneva vstaje, ki smo ga praznovali, 22. julija. To slovesnost združimo en dan v juliju prav v tem Vrunčevem lovskem domu.

Srečko Križanec

VELENJE

22. junija smo na skupščini Združenja borcev za vrednote NOB Velenje nagradili najbolj zaslužene člane in tovarišici Andreji Katič znova zaupali vodenje organizacije za naslednja štiri leta.

Janez Hrovat

VEVČE, ZGORNJI KAŠELJ

Krajevna organizacija Vevče - Zgornji Kašelj Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje in Študentsko društvo Iskra smo 9. maja priredili tradicionalni pohod ob žici, s katerim ohranjamo spomin na zgodovinsko zmago protifašizma in revolucije.

Pohod smo izvedli v dveh delih. Najbolj zagnani smo se zbrali ob vznožju Golovca v Peruzzijevi ulici, pot pa smo nadaljevali čez Golovec in skozi Slape. S tistimi, ki jih noge malo manj nesejo, pa smo se srečali na polovici poti, v Šiški pri spomeniku v narodnoosvobodilnem boju padlim kolesarjem. Tam je pohodnike z nagovorom pozdravil Vid Dobrišek, član društva Iskra. V svojem govoru je opozoril na vzporednice med zgodovinskim dogajanjem pred začetkom narodnoosvobodilnega

boja in današnjo Evropo, ko smo priča naraščajočemu oboroževanju, vojaškim spopadom in poglobljeni gospodarski krizi, krizi kapitalizma. Ključni poudarek pohoda je bil dan nujnosti obnovitve delavskega gibanja – edine družbene sile, ki se je sposobna učinkovito upreti vzponu fašizma.

Pohodniki so se spodbujeni z besedami mladega tovariša strinjali, da je pomembno dejstvo, ki ga danes pogosto spregledamo, razredni značaj narodnoosvobodilnega boja. V šolah se sicer pogosto poudarja nacionalni vidik partizanskega odpora, ki je nedvomno pomemben, a precej redkeje slišimo o zgodovini razrednega boja ter o vlogi kmetov in delavcev v boju proti fašizmu.

Med pohodom smo prepevali partizanske pesmi in se sproščeno pogovarjali o različnih zgodovinskih in političnih vprašanjih. Člani obeh organizacij smo v skupnem delovanju utrdili temelje za nadaljnje skupno in tovariško povezovanje okoli vrednot narodnoosvobodilnega boja. Nekaj mladih tovarišev, ki še niso bili člani organizacij ZZB NOB Slovenije, se je na podlagi izkušnje tega dne odločilo za včlanitev in izpolnilo pristopno izjavo.

Pohod smo sklenili, kjer smo ga začeli, ob vznožju Golovca, druženje pa nam je vrnilo energijo, ki je v današnjih zaostrenih političnih razmerah še kako potrebna.

Vid Dobrišek

POHOD K TREM ŽENSKIM SPOMENIKOM

»Tudi spomin je boj«

Društvo Dobrnič, podružnica Ljubljana, je 27. maja pripravilo tradicionalni pohod k trem ženskim spomenikom v Ljubljani: na Pogačarjevem trgu, v parku Zvezda pred Kazino in na Prešernovi cesti pred predsedniško palačo. Postavljeni so bili v spomin na pogumne Ljubljančanke, ki so leta 1943 proti italijanskim okupatorjem od 21. aprila do 12. maja z geslom Na svidenje naslednjo sredo! in 21. junija organizirale demonstracije. Z množično udeležbo na edinih ženskih demonstracijah v okupirani Evropi med drugo svetovno vojno so želele ustaviti mučenje zapornikov, streljanje talcev, iz zaporov rešiti matere in bolnike, rešiti bolne iz internacije ter doseči dovoljenje za pošiljanje paketov.

K spomeniku na Pogačarjevem trgu je cvetje položila **dr. Vera Klopčič**, predsednica Društva Dobrnič. V svojem nagovoru je z zbranimi delila izjemno misel, ki je zapisana v naslovu knjige o Partizanskem pevskem zboru Pinko Tomažič iz Trsta, Tudi spomin je boj. »Naj bo to osnovna misel spominske slovesnosti, saj je spomin tudi upor. To niso samo prazne besede, to je vodilo za vse nas, ki ohranjamo spomin na pogumne ženske iz naše zgodovine in za življenjske vrednote, ki so jih izbojevale,« je dodala.

Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič je oktobra lani nastopil na proslavi ob obletnici prvega kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ ali AFŽ), ki je potekal oktobra 1943 v Dobrniču. Po čustveno močnem nastopu je zbor društvu podaril knjigo z naslovom Tudi spomin je boj.

K spomeniku v parku Zvezda je cvetje položila predsednica Društva Dobrnič –podružnica Ljubljana **Avguština Zupančič**.

Živa Vidmar, podpredsednica Društva Dobrnič, je povedala, da je spomenik v Zvezdi pred Kazino postavljen na kraju, kjer so se 21. aprila 1943 začele demonstracije *Na svidenje naslednjo sredo!* Takrat so ženske na Slovenskem prvič odločno nastopile v javnosti. To je bil proces, ki se je v Ljubljani začel leta 1901 z ustanovitvijo Slovenskega splošnega ženskega društva. Društvo je imelo namen izobraževati ženske in se je borilo za volilno pravico žensk. Prvo javno predavanje je v tem društvu imela **Zofka Kveder**. »Zato je prav, da se ob njenem letu spomnimo tudi te naše predhodnice, še posebej če imamo možnost, da jo lahko soočimo z moškim predstavnikom tistega časa, **Ivanom Cankarjem**,« je dejala.

Prebrala je tudi zapis dr. Katje Mihurko o sodelovanju med njima: »Ob prebiranju pričevanj o njunem odnosu se nam ob vsem drugem razkrije tudi miselno in čustveno obzorje ženske in moškega v razgibani dobi moderne. Moškega, ki v svojem stremljenju k zavzetju kulturnega Parnasa žensko

Pohodnice v parku Zvezda

Udeleženke spominske prireditve

dojema kot podpornico, in ženske, ki tudi v »profesionalnem« razmerju išče partnerja, ki bi jo razumel in podpiral njeno željo po uveljavitvi. Zaradi globine čustvovanja in duha se v redkih trenutkih odpreta drug drugemu, a hkrati ostajata zavezana vsak svojemu, v tisti dobi jasno zamejenemu ženskemu in moškemu svetu.«

Pri spomeniku pred predsedniško palačo je cvetje položila **Nevenka Lekše**, podpredsednica Društva Dobrnič, podružnica Ljubljana. Avguština Zupančič pa je poudarila, da si ženske spet jemljemo pravico do upora, pravico, da se upremo slehernemu teptanju demokracije.

Prebrala je zahteve žensk:

1. Državni zbor in Državni svet naj spoštujeta Ustavo in naj ne rušita socialne države.
2. Državni zbor naj sprejema zakone v soglasju in z usklajevanjem vsaj treh partnerjev: delodajalcev, sindikatov in vlade; žal pri tem sploh ne upošteva polovice prebivalstva, tj. žensk, in odloča le na podlagi konservativnega moškosrediščnega bratstva.
3. Državni svet pa naj bedi nad sprejetimi zakoni v skladu z Ustavo in naj ne ščiti interesov kapitala!
4. »Intervencijski« zakon nima strategije razvoja Slovenije! Ruši socialno državo, v katero spada skrb za starejše in vse pomoči potrebne, privatizira zdravstvo, skrb za zdravo okolje mu je deveta briga! Ženske zahtevamo, da se vsa ta področja nemudoma vključijo v resnično razvojno strategijo in se zagotovi zanjo ustrezna sredstva brez zniževanja davkov privilegiranim skupinam.
5. STOP preganjanju in nasilju nad drugače mislečimi, saj vse kaže, da jo bodo lahko izvajali najvišji državni funkcionarji in organizacije v sozvočju s četrto Janševo vlado.

Stanka Ritonja, foto: Enver Palalić

DELEGACIJA ZZB NA CETINJU

Svetla stran zgodovine

Na povabilo Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne in protifašistov Črne gore (SUBNOR) se je delegacija ZZB NOB Slovenije od 12. do 14. julija 2026 udeležila osrednjih prireditev ob dnevu državnosti Črne gore in 85. obletnici trinajstojulijske vstaje, ki so potekale pod geslom *13. julij – svetla stran zgodovine* na Cetinju. Delegacijo ZZB NOB Slovenije so sestavljali Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije, Marjan Šiftar, član predsedstva ZZB NOB Slovenije, in Manja Konkolič, generalna sekretarka ZZB NOB Slovenije. Predstavniki ZZB NOB Slovenije so se skupaj z delegacijami iz drugih držav udeležili spominskih, kulturnih in delovnih prireditev ter s tem prispevali k ohranjanju skupnega spomina na narodnoosvobodilni boj in vrednote protifašizma.

Udeleženci srečanja na Cetinju

Ob letošnjem dnevu državnosti Črne gore so se 10. julija 2026 v Ljubljani predstavniki Veleposlaništva Črne gore v Republiki Sloveniji, predstavniki črnogorske skupnosti pri nas, ZZB NOB Slovenije in ZZB NOB Ljubljana skupaj poklonili spominu na narodne heroje in borce narodnoosvobodilnega boja. V imenu ZZB NOB Slovenije se je polaganja venca udeležila generalna sekretarka Manja Konkolič. Pri grobnici narodnih herojev je skupaj z drugimi udeleženci položila venec v spomin vsem, ki so se v najtežjih obdobjih evropske zgodovine odločno uprli fašizmu ter so s svojim pogumom, požrtvovalnostjo in predanostjo boju za svobodo prispevali k zmagi nad okupatorjem.

13. julij ima za Črno goro poseben zgodovinski pomen. Na ta dan leta 1878 je bila na berlinskem kongresu mednarodno priznana kot neodvisna država, 13. julija 1941 pa je v Črni gori izbruhnila splošna ljudska vstaja proti fašističnemu okupatorju. Trinajstojulijska vstaja je bila prvi množični oboroženi upor proti fašizmu v okupirani Evropi in je postala simbol odločnosti in poguma naroda, ki se je uprl eni najtemnejših ideologij 20. stoletja. Zgodovinski pomen tega dogodka presega meje Črne gore. Trinajstojulijska vstaja je del skupne dediščine narodov nekdanje Jugoslavije, ki so se v narodnoosvobodilnem boju borili za svobodo, mir in dostojanstvo človeka. Prav zato imajo vsakoletna srečanja predstavnikov borčevskih in protifašističnih organizacij iz različnih držav poseben pomen, saj ohranjajo spomin na skupni boj ter utrjujejo sodelovanje med organizacijami, ki negujejo te vrednote.

Program dvodnevnega srečanja je povezal spominske, kulturne in delovne vsebine. Delegacije so se udeležile polaganja vencev pri spomeniku žrtvam fašizma na Cetinju, sprejema pri županu Cetinja, ogleda kulturnozgodovinskih znamenitosti mesta ter delovnega srečanja predstavnikov borčevskih in protifašističnih organizacij. Med kulturnimi vsebinami velja omeniti predstavitev knjige *Šutnja nije otpor* avtorja Seada Đulića, ogled razstave *Črnogorski ne fašizmu* ter predstavitev publikacije *Partizanska čitanka*. Pomemben del srečanja je bilo tudi sprejetje skupne platforme delegacij borčevskih in antifašističnih organizacij z območja nekdanje Jugoslavije, ki potrjuje skupno zavezanost ohranjanju zgodovinskega spomina, nadaljnjemu sodelovanju ter vrednotam protifašizma, miru, svobode in mednarodne solidarnosti.

Delegacija ZZB NOB Slovenije Marijan Križman (drugi z leve), Marjan Šiftar (tretji z leve) in Manja Konkolič (druga z desne).

Na slovesni akademiji na Cetinju so se zbrale številne delegacije, borci, predstavniki borčevskih in protifašističnih organizacij ter gostje z vsega območja. Prisotni so bili predstavniki Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije in Severne Makedonije ter drugi gostje. Srečanje je pokazalo, da skupna protifašistična dediščina ostaja pomemben povezovalni element med narodi in organizacijami. Posebno spoštovanje udeležencev je vzbudila prisotnost Petra Perišića, zadnjega živečega komandanta kurirjev legendarnega Save Kovačevića. Njegov prihod je bil deležen posebnega spoštovanja in toplega odziva vseh navzočih. Osrednja slovesna akademija je potekala v letnem gledališču na Cetinju. V svojem nagovoru je župan Cetinja Nikola Đurašković poudaril, da so datumi in dogodki, ki presegajo čas, v katerem so nastali, del moralne vertikale vsakega naroda. Opozoril je, da je 13. julij simbol boja za svobodo in da zgodovinskih dejstev ne smemo relativizirati. V imenu Zveze združenj borcev NOR in protifašistov Črne gore (SUBNORA) je na akademiji spregovoril podpredsednik Stevan Radunović. Poudaril je pomen ohranjanja zgodovinskega spomina ter opozoril na nevarnosti poskusov zanikanja dosežkov narodnoosvobodilnega boja in rehabilitacije ideologij, povezanih s fašizmom. Zbrane je nagovoril tudi predsednik Zveze antifašistov in borcev narodnoosvobodilne vojne Bosne in Hercegovine (SABNOR BiH) Sead Đulić, ki je opozoril, da se oblike fašizma skozi čas spreminjajo, vendar ostajajo nevarne ideologije, ki temeljijo na sovraštvu, izključevanju in potvarjanju zgodovine. Zato je po njegovih besedah naloga protifašističnih organizacij, da tudi danes vztrajajo pri vrednotah miru, solidarnosti in spoštovanja človekovega dostojanstva. Bogat kulturni program so oblikovali zbor Luča s Cetinja pod vodstvom Zoje Đurović ter številni umetniki. Med nastopajočimi je bila tudi Marjetka Popovski iz Slovenije. Poseben umetniški pečat večeru je dal scensko-poetski program *Črna gora, ljubezen ti je ime*. Udeležba delegacije ZZB NOB Slovenije na slovesnosti na Cetinju je bila pomembna priložnost za srečanje s prijateljskimi organizacijami, izmenjavo izkušenj in utrjevanje sodelovanja. Obenem je bila potrditev, da vrednote, za katere so se borili udeleženci narodnoosvobodilnega boja – svoboda, mir, solidarnost in spoštovanje človekovega dostojanstva – ostajajo pomembne tudi danes. Prav v tem je trajni pomen 13. julija – ni le spomin na zgodovinski dogodek, temveč tudi opomin in zaveza, da je treba vrednote protifašizma ohranjati, braniti in jih prenašati na prihodnje rodove.

Manja Konkolič,
foto: Goran Roganović

SREČANJE V SEŽANI

ZZB NOB Slovenije s prostovoljcema pri ANPI Trst

Predstavniki ZZB NOB Slovenije so se 23. junija v Sežani srečali z mladima študentoma, prostovoljcema pri ANPI Trst. Z njima so se pogovarjali o pomenu vključevanja mladih v družbene dejavnosti in ohranjanju kolektivnega spomina. Podžupanja občine Sežana Vanja Jelen je udeležence srečanja sprejela v prostorih občine ter izrazila podporo povezovanju mladih in sodelovanju med organizacijami, ki si prizadevajo za ohranjanje vrednot miru, solidarnosti in protifašizma.

Srečanja so se udeležili predstavniki ZZB NOB Slovenije pod vodstvom predsednika Marijana Križmana in predsednik Mladinske organizacije pri ZZB NOB Slovenije Grega Ciglar. V pogovoru z mladima prostovoljcema pri ANPI Trst so poudarili pomen vključevanja mladih v družbeno delovanje, prostovoljsko delo ter izzive in priložnosti, ki jih prinaša prenos zgodovinskega spomina na nove generacije.

Posebna pozornost je bila namenjena pomenu sodelovanja med organizacijami na obeh straneh meje ter povezovanju mladih, ki s svojim delovanjem dokazujejo, da vrednote svobode, miru, solidarnosti in spoštovanja človekovega dostojanstva ostajajo pomembne tudi danes.

Mlada prostovoljca pri ANPI Trst s svojim zavzetim delom prispevata k ohranjanju spomina na prelomne dogodke iz preteklosti ter krepita zavedanje o pomenu zgodovine za razumevanje sedanjosti in prihodnosti. Takšna srečanja so pomemben prispevek k medgeneracijskemu povezovanju ter skupnemu prizadevanju za ohranjanje vrednot, ki presegajo meje in povezujejo ljudi.

Manja Konkulič

PREBRALI SMO NA FACEBOOKU

Življenje in resnica

Včeraj (20. junij) je bilo lepo. Hvala vsem, ki ste se udeležili pohoda in druženja zatem. Upam, da se vidimo tudi prihodnje leto. Spodaj pa je moj govor. So rekli da se po 35 letih spodobi, da kaj povem.

»Oče, 35 let poslušam tvoje ime v tišini. Ne v zgodbah, kot jih dobijo junaki, ampak v šepetih, v nedokončanih stavkih, v pogledih, ki so se umaknili, ko je postalo pretežko, pa tudi v lažeh in blatenju tvojega imena. In vendar sem skozi vse to čutil nekaj zelo močnega – da si bil človek, ki je verjel v dobro, tudi takrat, ko je svet okoli tebe izbiral strah, ukaze in molk. Ko sem bral tetino knjigo Skrito povelje, nisem bral samo o vojni, helikopterju ali politiki. Bral sem o tebi. O človeku, ki je ljubil letenje. O očetu, ki ni hotel biti sovražnik svojemu narodu. O človeku, ki je verjel, da lahko ostane pošten tudi sredi norosti. In veš, kaj najbolj boli? Da nisi dobil časa, da bi sam povedal svojo resnico. Drugi so govorili namesto tebe. Pisali zgodovino. Razlagali in opravičevali razloge za tvojo smrt. A sin vedno začuti nekaj, česar dokumenti ne morejo zapisati. Jaz sem v vseh teh pričevanjih videl predvsem človeka, ki je hotel domov. Ki je hotel preživeti. Ki je hotel nekega dne objeti svojo družino brez uniform, brez ukazov, brez vojne.

Včasih se sprašujem, kakšen bi bil moj glas, če bi odraščal ob tvojem. Bi bil bolj pogumen? Bi znal manj skrivati čustva? Bi znal bolj verjeti vase? Nikoli nisem dobil teh odgovorov. Dobil pa sem tvoje ime. In težo tvoje zgodbe. Ampak danes nočem govoriti samo o tragediji. Nočem, da si ujet samo v trenutek eksplozije nad Rožno dolino. Zame nisi samo simbol. Nisi naslovnica knjige. Nisi politični spor. Zame si oče. Človek, ki je imel sanje. Ki je ljubil nebo. Ki je nosil v sebi nekaj mirnega in častnega. In čeprav so ti vzeli življenje, ti niso vzeli dostojanstva. Danes ti lahko rečem nekaj, česar ti nisem rekel, ko si bil živ ali mogel reči po tvoji smrti: Ponosen sem nate! Ne zato, ker si postal del zgodovine, ampak ker si v času, ko so mnogi izgubili sebe, ostal človek.

In jaz bom tvoje ime nosil naprej brez sovraštva, vendar vedno pripravljen, da ga branim. Z bolečino, ja. A tudi z ljubeznijo. Ker sin na koncu ne potrebuje popolnega očeta. Potrebuje samo resnico, da je bil njegov oče dober človek.

In ti si bil!

Spominska slovesnost v Rožni dolini v Ljubljani

Tomaž - Toni Mrlak, Rožna dolina, 21. junija 2026

(Prebrano na strani, ki je bila postavljena v spomin na očeta Tonija Mrlaka, da se izve resnica, zakaj in zaradi koga je moral umreti leta 1991.)

Nacistični zločinec Odilo Globočnik

Na pokopališču ob cerkvi sv. Martina v avstrijskem Radlachu ni več nagrobnega napisa z imenom Odila Globočnika, enega najhujših nacističnih zločincev slovenskega rodu. Globočnik, rojen leta 1904, je bil tesen sodelavec Heinricha Himmlerja in eden ključnih organizatorjev nacističnega genocida. Povezan je bil z uničevalnimi taborišči Treblinka, Sobibor, Belzec in Majdanek, odgovoren pa je bil za smrt milijonov ljudi.

Globočnika so ob koncu druge svetovne vojne zajeli britanski vojaki na Koroškem. V kraju Paternion si je še isti dan sodil sam s ciankalijem. Njegovo truplo so nato zagrebli v neoznačen grob, saj večina najhujših nacističnih zločincev nima označenih grobov prav zato, da ti ne bi postali kraji čaščenja. Kljub temu je imel Globočnik desetletja urejeno družinsko grobnico z imenom na nagrobniku. Na to je pred leti opozoril slovenski raziskovalec holokavsta Mihael Toš, ki je grobnico odkril leta 2018 med raziskovanjem v okviru projekta Kein Kampf. Odkritje je presenetilo zgodovinarje in raziskovalce holokavsta, saj je šlo za enega najhujših zločincev druge svetovne vojne, ki je bil pokopan oziroma obeležen skoraj tik ob slovenski meji. Toš je posebej poudaril, da je bilo takšno spominsko znamenje ponižanje za žrtve in nesprejemljiva oblika čaščenja zločinca.

Nacistični zločinec Odilo Globočnik

Po objavah in opozorilih, med drugim tudi v Slovenskih novicah, so z nagrobnika odstranili tablo z imeni Odila Globočnika, njegove žene Lore in družine Peterschinegg. Odstranitev naj bi se zgodila tiho, brez javnega obveščanja. Toš domneva, da so se pristojni za to odločili zato, da se vprašanje odgovornosti za postavitev in ohranjanje takšnega nagrobnika ne bi več odpiralo.

Odilo Globočnik je bil po rodu povezan tudi s Slovenijo, saj je bil njegov oče Franc iz Tržiča. V zgodovini holokavsta velja za enega ključnih izvajalcev operacije Reinhard, v okviru katere so nacisti pobili večino poljskih Judov. Skupaj s Christianom Wirthom ga zgodovinarji povezujejo tudi z razvojem plinskih celic in koncepta uničevalnih taborišč.

Pozneje je bil Globočnik premeščen v Trst, kjer je postal vodja Operacijske cone Jadransko primorje. Pod njegovim poveljstvom je delovala tudi zloglasna Rižarna, edino nacistično taborišče s krematorijem na ozemlju današnje Italije. Med žrtvami so bili tudi Slovenci in Hrvati iz Trsta ter Istre, zato Globočnik velja tudi za enega najhujših krvnikov ljudi s tega območja.

Celoten članek https://www.delo.si/.../nacisticni-zlocinec-slovenskega...

Rudi Bregar, 1. julija 2026

Domobranci in SS

Že štirideset let nihče ne omenja vpetosti slovenskega domobranstva v organizacijo SS, ki je bila podaljšek nacistične stranke. Domobranci so namreč delovali neposredno pod poveljstvom zločinske organizacije SS, ene najbolj zloglasnih organizacij v človeški zgodovini.

Slovensko domobranstvo (Slowenischen Landeswehr) je bilo ustanovljeno 24. septembra 1943, nekaj mesecev pozneje ga je uzakonil gauleiter Friedrich Rainer. Domobranstvu je vseskozi poveljeval general SS in policije Erwin Rösener, višji vodja SS in policije (HSSPF) v 18. okrožju. General SS in policije Erwin Rösener je bil tudi poveljnik Operativnega štaba za boj proti partizanom (Führungsstab für Bandenbek mpfung, ki so ga za vse zasedene okupirane slovenske pokrajine do rapalske meje ustanovili 30. septembra 1943 v Ljubljani. Operativni štab za boj proti partizanom je vodil vse večje protipartizanske akcije, podrejeni so mu bili vsi policijski poveljniki. Za nadzor nad domobranstvom je bil ustanovljen še **Organizacijski štab za postavitev Slovenskega domobranstva** (Organisationsstab für die Aufstellung der Slowenischen Landeswehr), t. i. »Aufbaustab«, ki so ga vodili Nemci.

Za Slovence je bil oblikovan Organizacijski štab Slovenskega domobranstva, komandant je postal polkovnik **Franc Krener**, njegov pomočnik **Milko Vizjak,** načelnik štaba pa **Ernest Peterlin**. Ti trije so bili Slovenci z najvišjimi položaji v Slovenskem domobranstvu. Organizacijski štab je imel vojaške odseke za zagotavljanje nemotenega delovanja domobranstva, a le glede preskrbe in podpore. Ni pa imel operativnega odseka za načrtovanje in vodenje vojaških akcij, saj so o tem odločali izključno Nemci.

Najpomembnejše enote slovenskega domobranstva so bili bataljoni. Prvi štirje bataljoni so bili razporejeni v Višnji Gori, Šentvidu pri Stični, na Rakeku in v Stični, delovali so predvsem na območju Dolenjske in Notranjske. Domobranski bataljoni so imeli slovenske ali srbske (nekdanji oficirji kraljeve vojske) poveljnike ter nemške inštruktorje in nemške zvezne častnike. Jeseni 1944 so Nemci ustanovili še dva mešana domobranska bataljona, ki sta jima poveljevala nemška poveljnika, sestavljena pa sta bila iz domobranskih in ene nemške čete SS-policijskega polka. Do konca vojne so Nemci v vse domobranske bataljone dodali nemško policijsko četo iz SS-policijskih polkov in vsi bataljoni so dobili nemške poveljnike, razen 2. udarnega (kasneje 5. bataljona) pod poveljstvom stotnika, kasneje majorja, Vuka Rupnika. Številčno je domobranstvo doseglo višek poleti 1944, ko je štelo okoli 13.000 mož, do konca vojne se je število vojakov nekoliko zmanjšalo. Ves čas vojne je imel največji vpliv na Slovensko domobranstvo predsednik pokrajinske uprave Lav Rupnik, ki je septembra 1944 postal tudi generalni inšpektor Slovenskega domobranstva, nikoli pa ni postal njegov poveljnik. Prisega domobrancev »veliki Nemčiji« je bila na Hitlerjev rojstni dan 20. aprila 1944, druga prisega je bila na obletnico njegovega prevzema oblasti 30. januarja 1945. Poleg Slovenskega domobranstva pa je nemški okupator oblikoval tudi Slovenski narodni varnostni zbor (SNVZ) – primorsko domobranstvo in na Gorenjskem Gorenjsko samozaščito (Oberkrainer Selbstschutz) – gorenjsko domobranstvo. Slovenski narodni varnostni zbor je ustanovil general SS in general policije Odilo Globocnik, višji vodja SS in policije (HSSPF) v Operativni coni Jadransko primorje, podrejen najvišjemu vodji SS in policije (HöSSPF) v Italiji, generalu SS in policije Karlu Wollfu.

Ker na Primorskem ni bilo dovolj ustreznih ljudi, so jih morali na pomoč pošiljati iz Ljubljane. Organizacijski štab SNVZ je bil v Trstu, inšpektor je postal polkovnik **Anton Kokalj**, neposredno pa je bil SNVZ podrejen vodji Operativnega štaba za boj proti partizanom v Trstu, generalu SS in policije Odilu Globocniku. Na vrhuncu svojega obstoja poleti 1944 je SNVZ imel okoli 2000 mož. Ker je bila Gorenjska namenjena popolni germanizaciji in priključitvi rajhu, so Nemci najprej menili, da se lahko proti narodnoosvobodilnemu gibanju borijo sami. Pozimi 1943/44 so sprejeli pomoč, ki jo je ponujal protipartizanski tabor, in decembra 1943 ustanovili prvo postojanko Gorenjske samozaščite – Oberkrainer Selbstschutz oziroma gorenjskega domobranstva. Poveljnik in vodja gorenjskega domobranstva je bil podčastnik SS Erich Dichtl, ki je bil podrejen gestapu na Bledu. Največje število pripadnikov gorenjskega domobranstva je bilo 2500, vse posadke so bile podrejene najbližjim izpostavam gestapa. Na začetku so bile enote sestavljene iz nekdanjih slovenskih sodelavcev gestapa in »raztrgancev«, velika pomoč v ljudeh in predvsem propagandnem gradivu pa je prihajala iz Ljubljane.

Dejstvo je, da je Slovensko domobranstvo (pa tudi primorsko in gorenjsko domobranstvo) delovalo v okviru organizacije SS, gorenjsko domobranstvo celo neposredno v okviru gestapa. Poveljnik Slovenskega domobranstva je bil vseskozi general SS in policije Erwin Rösener, višji SS in policijski vodja, podrejen neposredno vodji SS Heinrichu Himmlerju. Ker pa je to dejstvo »neprijetno«,

Pripadniki Slovenskega domobranstva, ki jih urijo častniki SS.

se za poveljnika domobrancev raje navaja **Leona Rupnika**, ki to nikdar ni bil, kraljeva vlada v Londonu pa mu je tudi že leta 1942 vzela čin generala. Na Primorskem je povsem enak položaj kot Rösener imel general SS in policije Odilo Globocnik, organizator holokavsta in eden najbolj krvavih vojnih zločincev. Enote Slovenskega domobranstva so delovale skupaj z enotami SS-policijskih polkov in so bile pojmovane kot policijske enote (nemški viri nikjer ne omenjajo »pomožnih« policijskih enot, in najzloglasnejši 2. bataljon Slovenskega domobranstva je imel naziv »udarni«), največkrat tudi pod neposrednim poveljstvom SS-policijskih častnikov. Ker je bila organizacija SS skupaj z vsem svojimi deli (tudi SS-policijskimi polki) razglašena za zločinsko organizacijo, mora to veljati tudi za Slovensko domobranstvo.

Dr. Martin Premk

SVOBODNA BESEDA
www.svobodnabeseda.si

ARTVIŽE

Spominski dan občine Hrpelje - Kozina

Tudi letos so se številni domačini, svojci žrtev ter predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij ob spremstvu več kot dvajsetih praporščakov, ki jih je vodil veteran vojne za Slovenijo Bruno Kocjan, na Artvižah v partizanskih Brkinih udeležili osrednje proslave, ki jo je organizirala občina Hrpelje - Kozina v sodelovanju s turističnim društvom in krajevno skupnostjo Rodik in Artviže. S prireditvijo so počastili dan občine Hrpelje - Kozina v spomin na tragične dogodke – preboj mladincev iz Rodika na Artviže in drugi požig vasi Artviže, ki je bil v juliju leta 1944.

Polaganje vencev k spomeniku v Artvižah

Slavnostni govornik je bil dr. Ivan Svetlik.

Delegacije so pred spomenik padlim, ubitim in talcem v NOB položile vence. Po pozdravnem nagovoru predstavnika vasi Andreja Barbiša je zbrane, med katerimi so bili tudi pohodniki, ki so prehodili strmo petkilometrsko pot iz Rodika, kjer so položili cvetje pred spomenik NOB, na Artviže, nagovorila tudi hrpeljsko-kozinska županja Saša Likavec Svetelšek. Poudarila je, da je tu zemlja prepojena z bolečino in zgodovina ni zapisana le v knjigah, ampak v kamnu, drevesih, imenih ljudi in spominu domačinov, ter da še danes sliši odmev časa, ko je bilo biti Slovenec dovolj velik razlog, da si izgubil življenje.

Tudi slavnostni govornik dr. Ivan Svetlik, podpredsednik ZZB NOB Slovenije, je govoril o vrednotah, ki so prebivalce Brkinov pred več kot 80 leti gnale v upor, in povedal, da je vsaka hiša v teh krajih žrtvovala kakšno življenje za skupno dobro. Številnii so se vključili v Istrski odred, drugi so nesebično podprli njihov boj, se vključili v Osvobodilno fronto in partizane. Dodal je, da je odgovorov na vprašanje, zakaj so mnogi tvegali in žal tudi izgubili svoje življenje, veliko, a »eden je skupen vsem. To je ljubezen do domovine, rodne zemlje, ki jih je prehranjevala, do domov in soljudi ter materinega jezika in kulture. Kolikor bolj jim je italijanska oblast prepovedovala domačo besedo in slovenske šole ter jim jemala samoupravo v vaških in mestnih skupnostih, toliko bolj je v njihovi zavesti in čutenju rasla vrednost narodne kulture in svobode,« je poudaril Svetlik. Ob tem se je spomnil boja tigrovcev in partizanskega upora med narodnoosvobodilnim bojem, ko je italijanska vojska posegla po slovenskem ozemlju s ciljem uničevanja slovenskega naroda. Takrat so ga začeli načrtno uničevati s popolno podreditvijo, prepovedjo slovenskega jezika in kulture, izseljevanjem prebivalstva, požigom slovenskih vasi in ljudi vred, pošiljanjem ljudi v taborišča smrti, streljanjem talcev in drugimi oblikami terorja. Končal je z mislijo, da se je treba spominjati narodnoosvobodilnega boja in boja za svobodo ter poudarjati vrednote, za katere so se takrat borili mladi Brkinci in z njimi vse domače prebivalstvo, ter da ne smemo dovoliti, da bi bila njihove žrtve in pretečene solze zaman.

Proslavo, ki jo je povezovala Katja Stojnić, so v kulturnem programu obogatili še člani Moškega pevskega zbora Slavnik z zborovodkinjo Bogdano Hrvatin in harmonikar Igor Zobin. Pevka in igralka Lara Jankovič je ob kitarski spremljavi navdušila z glasbenim nastopom *»Kako diši svoboda, kakšne barve je mir«*.

Olga Knez

JUBILEJ

100 let

Antona Trohe

Dočakati stoti rojstni dan je zagotovo častitljiv dogodek, čeprav človeka muči že marsikakšno breme, da ne govorimo o nogah, ki so že odpovedale, in o slušnem aparatu, ki mu vedno slabše pomaga pri najpomembnejšem v teh letih, srečanjih z drugimi ljudmi. Član našega Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper Anton ali Tone Troha, ki zdaj stanuje v domu za starejše občane v Luciji, nas je zelo vesel sprejel, ko smo mu prišli čestitat za stoti rojstni dan. Z nami se je zadržal kar dve uri. Seveda nas je bolj poslušal kot govoril, pripovedoval, vendar to z veselim obrazom in optimističnim poglede dom. Ob vseh težavah, ki ga zdaj pestijo, nam je povedal, da je tudi v rudarski Idriji, kjer se je rodil 9. junija 1926, imel težko mladost, saj je zgodaj ostal brez očeta, in da se je že pri sedemnajstih letih sam odločil, da se pridruži partizanom. Ponosen je, da je prišel v znano Vojkovo brigado in da se je boril proti fašizmu, za svobodo in pravičnejšo družbo. Seveda je bilo tudi v partizanih hudo, marsikaj je doživel, a zdaj ima že preveč let, da bi kaj več povedal. Zanj je bilo najhujše na Križni gori, kjer je njegova enota padla v zasedo in je bil ranjen v nogo, tako da je moral v Partizansko bolnišnico Franjo, a se te z veseljem spomni.

Po vojni ga je pot kot borca VDV zanesla v Maribor, kjer je spoznal svojo življenjsko tovarišico, Jelko z Vipavskega, nekdanjo kurirko in kriptografinjo IX. korpusa. Potem ko sta ustvarila družino, ju je službena pot spet vodila na Primorsko, in to v Službo državne varnosti v Kopru. Ko so tu naši mladi državi, uporni državi, ki je ponosno hodila po lastni poti, spet grozili z Vzhoda in Zahoda, sta se oba zelo delavno včlanila v Zvezo borcev. Tone je še pred leti pogosto prihajal na združenje in pomagal pri organizaciji, zato smo se ga tudi spomnili in z veseljem obiskali.

M. I.

RAZSTAVA

Hrastniški nosilci partizanske spomenice

V Hrastniku so ob državnem prazniku in 85. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte v Hočijevi galeriji tamkajšnjega Delavskega doma odprli razstavo Hrastniški nosilci partizanske spomenice 1941. Razstava je bila za občane odprta teden dni, pripravili pa so jo z avtorjem Juretom Šantejem, mladim študentom fizike in predsednikom komisije za zgodovinopisje. Popeljala nas je skozi življenje tistih Hrastničanov, ki so se že leta 1941 vključili v narodnoosvobodilni boj za obstoj slovenskega naroda. S pomočjo življenjepisov in osebnih predmetov nekaterih prvoborcev so se obiskovalci razstave sprehodili po njihovih življenjskih poteh in spoznali, kako so ti ljudje s svojim delovanjem vplivali na potek narodnoosvobodilnega boja in povojni razvoj nove Jugoslavije. Z razstavljenimi osebnimi predmeti in fotografijami je avtor želel približati posameznike, ki so sooblikovali našo sedanjost.

Od 1811 Slovencev, ki so prejeli ta znak, je bilo kar 15 Hrastničanov, kar priča o izraziti predvojni in povojni vključenosti domačinov v delavsko gibanje.

V register in arhiv ZB NOB Hrastnik so vpisani: Lidija Šentjurc - Jožа, Olga Kastelic - Marjetka, Anica Rak, Helena Borovšak, Angela Rancinger, Aleksander Špan - Bine, Ludvik Mlinarič - Ivanov, Maks Jakopič - Jur, Jože Jerič - Miha, Karl Šterban, Jože Babič - Vojteh, Ernest Babič - Očka, Josip Draksler - Povh, Dušan Bravničar - Veljko in Rozalija Barbika Lukman.

S. B.

Jesen 1942

Od grozdja so brente težke
od vriskov gorice živijo,
po blatu gosi gomazijo,
zdaj zrelo bo naše gorje.

Po plahti neba se premika
sonce iz rdečega blata
in draži krvavega bika,
ki Čas mu odprl je vrata.

Od grozdja so brente težke,
od groze vsa zemlja vzdihuje,
kam pluje, kam pluje, kam pluje,
tega zdaj živ krst več ne ve.

Jože Brejc (Javoršek) - Franček

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagradna križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. avgusta 2026.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 128. številke časopisa Svobodna beseda

1. Dragica Malgaj
Zdraviliška 25, 3272 Rimske Toplice
2. Milan Travnikar
Župančičeva c. 2, 8330 Metlika
3. Andrej Mohar
Podpreska 17, 1319 Draga

Rešitve križanke:
SLOVENIJA, VODNJAKAR, ETNO, VODA, TAEGU, RL, DORSODURO, SNUBITEV, MEČAVA, MEHIKA, NIČE, EDIP, OPANEK, OBET, NONA, KANADA, PASULJ, AČ, IRI, ANAR, EA, NT, JAVA, IZKLOP, GIGAMETER, ZA, ZDA, JUDO, NH, DVA, LI, SKRAK, PSIHOTEROR, LAURA, OTVORITEV.
Geslo: SVETOVNO PRVENSTVO V NOGOMETU. MEHIKA.KANADA.ZDA. OTVORITEV.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov:
svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA	ZAČETEK GESLA 1	PTICA UJEDA SRŠENAR	NADALJEVANJE GESLA 1	IZDELOVALEC RISB	ANTON RAMOVŠ	KONEC GESLA 1	OSTANKI V TOPILNICAH	PESNICA SONETOV	MOMENT, HIP, TRENUTEK
BOJAZLJIVOST, STRAHOPETNOST									
PRIPRAVA ZA VSESAVANJE ZRAKA									
HRVAŠKI PISATELJ (IVAN; IZ ČRK: SORA)					AMERIŠKI PISATELJ GREY (IZ ČRK: EZAN)				
TRMOGLAVOST / SLOVEN. POLITIK (MATJAŽ)					NOVINARKA BATISTA ŠTADER / EVA IRGL				

SVOBODNA BESEDA	PRAŠIČEK, KI ŠE SESA	GESLO 2	MERSKA KOLIČINA	SKUPINSKO ODLOČANJE VOLIVCEV	SVOBODNA BESEDA	HENRIK IBSEN / SAMEC GOVEDA			PUŠČAVNIK / TANKA PROZORNA TKANINA				LOVEC NA KAČE
OBLEKA, ODEVA, OBLAČILO					OBZIDAN PROSTOR ZA VODO / MIRCEA ELIADE						JAMA Z ILOVICO / VILER ELDA		
IZIMENSKA TVORJENKA V JEZIKOSLOVJU												GOZDNA ČISTINA / PODZEMNI HODNIK	
OSOLJAJ							KASTANJETE, ŠKRGETEC / SKUPEK SKAL						TOMO ČESEN / PISEC ČLANKOV
DOMNEVNO HIMALAJSKO BITJE					SVOBODNA BESEDA	OSMOUVRŠČENI					OVČICA / SLAP SAVE BOHINJKE		
LETNI POSEK GOZDA					MORALA, ETIKA	SMUČI / OKRAS				DELAVEC S SVILO / JAKOB ALJAŽ			
KAZIMIR TARMAN			SINOVA HČI / VTAKNITEV									DRAGA AHAČIČ / TONE ŠKARJA	
IVERNA PLOŠČA / HRVAŠKI PISATELJ VELIKANOVIĆ								GRŠKI SODNIK AJAK	VRSTA RUDNINE / POŽELENJE				
OTOK PRI ZADRU				FRANC. MESTO V PROVANSI / ZVONE AGREŽ						IVO ŠORLI / ERVIN ČURLIČ			KRVCA / FRANCI ZAVRL
KDOR JE SKUPAJ S KOM IZVAJALEC ČESA												FAKULTETA	
ATEK					DVOROČNA SEKIRA ZA SEKANJE DREVES							ZMES PLINOV V OZRAČJU	

AVGUST 1940–1945

Še pomnite, tovariši

2. avgusta 1940 je francosko vojaško sodišče generala Charlesa de Gaulla v odsotnosti obsodilo na smrt zaradi izdaje Francoske republike, ker je v izgnanstvu postal vodja »Svobodnih francoskih sil«.

13. avgusta 1940 so se začeli dvotedenski letalski napadi Nemčije na Veliki Britanijo, ki pa niso dosegli svojega namena.

5. avgusta 1941 je bil na Vodiški planini ustanovljen Gorenjski partizanski bataljon Ivan Cankar.

25. avgusta 1941 sta Sovjetska zveza in Velika Britanija skupaj napadli Iran, da bi si tako zagotovili oskrbovalne poti in deželo izmaknili nemškemu vplivu. Po kratkotrajnih boji sta ZSSR in VB skupaj zasedli Iran.

14. avgusta 1942 je italijanska vojska med svojo ofenzivo začela obkoljevati in napadati Kočevski rog, kjer sta se takrat zadrževala vodstvo Osvobodilne fronte in poveljstvo slovenskih partizanov.

19. avgusta 1942 so britanske in kanadske sile napadle pristanišče Dieppe v Franciji. Pomorsko izkrcanje se je končalo s hudim porazom zavezniških sil.

3. avgusta 1943 je ameriški general George S. Patton v bolnišnici na Siciliji oklofutal ranjenega ameriškega vojaka.

15. avgusta 1943 je Vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije izdal ukaz o odlikovanjih. Ustanovljeni so bili red narodnega heroja, red partizanske zvezde, medalja za hrabrost ter drugi redi in medalje.

15. avgusta 1943 je vodja britanske vojaške misije v Sloveniji, major William Jones, pozval vse belogardiste in nekdanje oficirje, naj se priključijo partizanski vojski.

12. avgusta 1944 se je poveljnik Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije, maršal Josip Broz – Tito, v Neaplju srečal z britanskim predsednikom vlade Winstonom Churchillom.

23 avgusta 1943 so sile Rdeče armade osvobodile Harkov v Ukrajini.

26. avgusta 1943 je nemška vojska vkorakala v Ljubljano in v pričakovanju italijanske okupacije začela zasedati železnico Ljubljana–Trst.

1. avgusta 1944 je 11. brigada Miloša Zidanška skupaj z drugimi enotami 4. operativne cone osvobodila močno sovražno postojanko Gornji Grad.

12. avgusta 1944 se je poveljnik Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije, maršal Josip Broz – Tito, v Neaplju srečal z britanskim predsednikom vlade Winstonom Churchillom.

14. avgusta 1944 se je začel veliki prevoz ranjencev z območja 9. korpusa na Notranjsko na letališče Nadlesk, od koder so jih evakuirali v Italijo.

15. avgusta 1944 je bil ustanovljen Korpus narodne obrambe Jugoslavije, namenjen za zaščito in varnost osvobojenega ozemlja.

15. avgusta 1944 se je začela operacija Dragoon, zavezniško izkrcanje v južni Franciji.

Operacija Dragoon – foto: Tyler Bamford (Wikipedia)

29. avgusta 1944 se je pri Banski Bistrici na Slovaškem začela vsesplošna vstaja proti nemški okupaciji. V bojih proti Nemcem je pomembno sodeloval tudi slovenski pilot Savo Poljanec.

30. avgusta 1944 je maršal Josip Broz Tito kot predsednik Nacionalnega komiteja osvoboditve Jugoslavije pozval vse domobrance, četnike in druge enote v službi okupatorja, naj se do 15. septembra pridružijo partizanom.

3. avgusta 1945 je vlada Demokratične federativne Jugoslavije razglasila amnestijo za vse sodelavce okupatorja, ki niso krivi vojnih zločinov.

6. avgusta 1945 je ameriška leteča trdnjava odvrgla atomsko bombo na mesto Hirošima, tri dni zatem pa še na mesto Nagasaki. Japonska je nato čez teden dni razglasila premirje in podpisala kapitulacijo, s čimer se je končala druga svetovna vojna.

IZJAVA ZA JAVNOST

Obsodba poskusa normalizacije nacistične simbolike in sovražne ideologije

ZZB NOB Slovenije najostreje obsoja dogajanje ob shodu, ki je 7. julija 2026 potekal v središču Ljubljane, kjer so bili javno izraženi pozivi k tako imenovani »remigraciji«, hkrati pa je bila uporabljena simbolika, ki nedvoumno spominja na nacistične in druge skrajno nevarne ideologije. Javno razkazovanje simbolov SS, uporaba bakel in govorica, usmerjena proti ljudem zaradi njihovega izvora, niso nedolžne provokacije ali zgolj »drugačna mnenja«. Gre za nevarne pojave, ki spodbujajo sovraštvo, rasizem, razčlovečenje in zgodovinsko potvarjanje.

Družba, ki je doživela grozote nacizma in fašizma, ne sme dovoliti, da se simboli in ideje tistih, ki so povzročili neizmerno trpljenje milijonov ljudi, v javnem prostoru znova pojavljajo kot nekaj sprejemljivega. Evropska demokratična ureditev in vrednote sodobne Republike Slovenije temeljijo na zgodovinski zmagi nad fašizmom in nacizmom. Zato vsak poskus rehabilitacije nacizma in fašizma pomeni neposreden poseg v zgodovinski spomin ter spodkopavanje temeljnih demokratičnih vrednot. Svoboda izražanja ne more in ne sme biti opravičilo za širjenje sovraštva, poveličevanje nacizma in fašizma ali spodbujanje diskriminacije.

Od pristojnih državnih organov pričakujemo, da bodo dogodek celovito preučili, ugotovili morebitne kršitve zakonodaje ter ukrepali odločno, strokovno in brez političnih izgovorov. Strpnost do sovraštva ni nevtralnost – je popuščanje tistim, ki želijo spodkopavati temelje demokratične skupnosti. Zveza združenj borcev NOB Slovenije bo tudi v prihodnje branila vrednote antifašizma, resnico o zgodovini narodnoosvobodilnega boja ter načela človekovega dostojanstva, enakosti in solidarnosti. Proti vsakemu poskusu vračanja sovražnih ideologij v javni prostor se bomo odločno in vztrajno upirali.

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije

VANDALIZEM NA KOSTAVSKI PLANINI

Tretja kraja zvezde s spomenika

Kolikokrat še bo moral biti oskrunjen spomenik na Kostavski planini, preden bo storilec spoznal, da ne krade zgolj kosa marmorja, temveč posega v spomin in dostojanstvo ljudi, ki so za svobodo plačali najvišjo ceno?

V manj kot dveh letih je neznani storilec že tretjič odtujil zvezdo s spomenika NOB na vrhu Slevca. Spomenik je posvečen 16 borcem Kamniško-kokrškega odreda, ki so 24. decembra 1942 padli v eni najtežjih bitk na območju Kamniške in Tuhinjske doline.

Takšno početje ni naključje in ni objestnost. Gre za zavestno in ponavljajoče se dejanje, usmerjeno proti zgodovinskemu spominu in vrednotam, ki jih spomenik predstavlja. Še posebej skrb vzbujajoče je, da se dejanje vedno znova ponavlja, kljub obnovam in prizadevanjem številnih prostovoljcev, ki skrbijo za ohranjanje tega obeležja.

Lahko imamo različne poglede na zgodovino. Lahko se ne strinjamo o marsičem, kar se je dogajalo v preteklosti. Vendar mora biti spoštovanje do grobov, spominskih obeležij in krajev, kjer so ljudje izgubili življenje, civilizacijski minimum, ki nas povezuje.

Zvezda na spomeniku ni politični simbol današnjega časa. Na tem mestu predstavlja spomin na šestnajst mladih mož, ki se iz bitke niso nikoli vrnili domov. Kdor jo odnaša, ne izbriše zgodovine, temveč zgolj razkriva lastno nestrpnost in pomanjkanje spoštovanja do dediščine, ki pripada vsem.

Storilca javno pozivamo, naj s tem početjem preneha. Če ga vodi želja po provokaciji, je ta že zdavnaj presegla meje sprejemljivega. Če meni, da s krajo pošilja sporočilo, naj ve, da sporoča predvsem svojo nestrpnost do drugače mislečih in do zgodovinskih dejstev.

Obenem pozivamo javnost, pohodnike in obiskovalce Kostavske planine, da so pozorni na dogajanje v okolici spomenika. Vsaka informacija lahko pomaga pri razjasnitvi dogodka in preprečitvi novih oskrunjenj.

Spomenik bomo tudi tokrat obnovili. Tako kot smo ga že doslej. Spomin na padle borce je močnejši od vandalizma, spoštovanje do zgodovine pa trajnejše od dejanj posameznikov, ki bi jo radi brisali.

Igor Kanižar

SPOMINSKA SLOVESNOST PRI PERŠMANU

Potrebno je nenehno spominjanje

Peršmanova domačija je leta 1941 postala pomembna postojanka partizanov. Vse od leta 1980 na domačiji pri Peršmanu vsako leto poteka spominska slovesnost v spomin na zločin nacistov, storjen 25. aprila 1945. Ti so člane družin Sadovnik in Kogoj zaradi sodelovanja s partizani umorili. Štirje odrasli in sedem otrok je bilo pobitih, domačijo pa so naciste požgali. Čeprav je avstrijsko sodstvo raziskovalo ta vojni zločin, nikdar ni prišlo do rednega sodnega procesa. Spomin pa ostaja in vsakoletne slovesnosti se udeležuje vedno več ljudi z obeh strani meje. Leta 1965 je bila postavljena spominska plošča, ki vse spominja na ta kruti dogodek. Leta 1982 je Zveza koroških partizanov v hiši uredila spominski muzej, ki predstavlja zgodovino partizanskega odpora koroških Slovencev v času nacistične vladavine. Ob hiši pa so postavili osrednji spomenik protifašističnemu odporu. Že leta 1947 je bil na pokopališču v Velikovcu postavljen spomenik vsem mednarodnim žrtvam nacizma in borcem, ki so se borili proti okupatorju, a so ga neznani storilci leta 1953 razstrelili.

Obsežna policijska akcija julija 2025 je udeležencem protifašističnega tabora na domačiji znova pokazala, da napetosti na Koroškem niso zamrle, in bati se je, da bo do takih incidentov prihajalo tudi v prihodnje. Zato je še kako pomembno, da snovalce muzeja in vsakoletne prireditve pri Peršmanu podprejo vse protifašistične sile. Tako smo na letošnji prireditvi sodelovali tudi člani ANPI-VZPI iz Čedada in borčevske organizacije iz Kobarida. Stike s koroškimi partizani smo navezali letos na prireditvi v Dražgošah in se dogovorili o sodelovanju. Tako so se koroški partizani maja udeležili pohoda v spomin na narodnega heroja Marka Redelonghija v najzahodnejšem delu naše domovine.

Na letošnji spominski slovesnosti na Koprivni pod Peco, ki jo skupaj pripravljata Društvo Peršman in Zveza koroških partizanov, se je zbralo veliko ljudi. Slavnostna govornika sta bila Adrina Mračnikar s Koroškega in Štefan Keller, švicarski novinar, zgodovinar in podpredsednik Fundacije Paula Griningerja. Slednji je poudaril, da zgodovina ni nikoli povedana do konca. Vedno znova jo je treba pripovedovati in verificirati, potrjevati. Dogodki hitro potonejo v pozabo, zato je edini recept nenehno spominjanje. Svoj pečat prireditvi pod Peco pa so dali tudi pevci skupine Klika. Pred spomenik smo cvetje in venec položili tudi člani ANPI in ZZB.

Vojko Hobič

JABLANICA

Humanost ne pozna meja

Člani Združenja borcev za ohranjanje vrednot NOB Zagorje ob Savi smo se pred dnevom upora proti okupatorju, ko se spominjamo boja proti nacifašizmu, odpravili na pot v Bosno. Kot običajno je bil avtobus poln članov, ki se družimo in spoštujemo del zgodovine, da ne gre v pozabo.

Na poti smo se ustavili v Jajcu in si v bližini mesta ob Velikem plivskem jezeru ogledali narodni spomenik Mlinčići, ki privablja turiste iz širnega sveta. Mlini so na tem kraju več kot 400 let in so zdaj lepo urejen park za prijeten sprehod. Pot smo nadaljevali po zanimivi dolini Neretve do mesta Jablanica, ki je poznano po velikem umetnem jezeru in je namenjeno vodnemu zajetju za hidrocentralo. Ob poti so bile vidne posledice neurja leta 2025, ki še niso povsem odpravljene.

Naslednje jutro smo se odpravili na ogled muzeja Bitka na Neretvi, ki je zgrajen na kraju, kjer je dejansko potekal prehod čez reko Neretvo z reševanjem ranjencev in bolnikov pred nemškimi enotami in četniki. Partizanske enote so rešile 4000 ranjencev, zato se ta bitka imenuje tudi »Bitka za ranjence na Neretvi«. Partizani so ranjence rešili s prevaro tako, da so porušili vse mostove čez Neretvo, nato pa so prebili obroč s prehodom Neretve po zasilnem mostu, zgrajenem ob porušenem mostu.

Zatem smo se zbrali na prizorišču proslave z naslovom Humanost ne pozna meja. Ob zanimivem programu smo se spraševali, kdaj bomo lahko znova dočakali toliko razuma in spoštovanja, kot so ga izkazali partizani, da so se žrtvovali za svoje tovariše, ki so bili ranjeni in povsem odvisni od njihovega požrtvovalnega odnosa do ranjencev. Naš osrednji cilj je bil položitev venca ob spomeniku. Presenetilo nas je, koliko delegacij iz raznih mest nekdanjih republik je izkazalo svoj poklon dogodku izpred 83 let.

Jani Flis

VABILO

Črna na Koroškem

Združenje borcev za vrednote NOB Črna na Koroškem vas vabi, da se udeležite tradicionalnega, jubilejnega 70. pohoda **Po poteh Koroškega bataljona**. Dobimo se v soboto, 8. avgusta 2026, pred Kulturnim centrom v Črni na Koroškem. Start pohoda bo ob 7. uri. Za hrano in pijačo bo poskrbljeno. Trasa pohoda ni zahtevna. S seboj prinesite veliko dobre volje. Pohod bo potekal ob vsakem vremenu. Kontaktna številka: 051-663-747, Gvido Jančar.